

איגרות ברזוכוב לאוסישקין

איגרות בר ברוכוב למנחם אוסישקין, המתפרסמות בזה (והן כל אלה שהגיעו לידנו עד כה), מצטרפות כדי פרק קצר ואינטנסיבי בחיי ברזוכוב. שלוש מהן (ובכללן האיגרת לאשת אוסישקין) — איגרות ט, יב, טז — הביא לדפוס (עם ביאור) ב. שוחטמן במוסף ל'דבר', 21.12.1934, ובידיעות המזויאון והארכיון של תנועת העבודה, תרצ"ה, חוברת ג'ד, עמ' 58—61. לאחר פרסום זה לא הופיעו שום תגובות בדפוס, ודומה שהוא לא עורר את סקרנות החוקרים. אולי בגלל הפראגמנטאריות של הפרסום לא ניתנה הדעת לעיבודה שתוכן המכתבים הורג ממתכונת הדיוקן המקובל של ברזוכוב.

ספרות הזכרונות על ברזוכוב, לפי שהיתה משועבדת להגינות פוליטיים של הסידי, נטבע בה חותם של ברירה, שהתירה לפרסם רק פרטים התורמים לקביעת מקומו המקודש והמוסכם של ברזוכוב במפלגת פועלי-ציון. ספרות זו פסחה על פועלו לפני ועידת פולטאבה, או שהתספקה בהכללות קצרות. אולי סייע לזה ברזוכוב עצמו, אשר לא נמנע מלשרבב פרטים ביוגראפיים לתוך סקירותיו על פועלי-ציון, אבל העדיף לא להזכיר את יחסיו החיוביים עם אוסישקין.¹ יתר על כן, שורה שלמה של חוויות אישיות השייכות בלי ספק לפרק הזמן הבודן תוארו בזכרונותיו או במאמריו כך, שרקען המיטשטש והולך איפשר לשבצן על גולה במסגרת הפוליטית הלגיטימית.

לפיכך, פרסום האיגרות הגנוזות בתיקי אוסישקין שבארכיון הציוני המרכזי יתן בידי החוקר אפשרות לעצב תמונה רצופה של אירועים, ולגשת לחקר אספקטים נוספים וחדשים בחייו ובפעולתו של ברזוכוב.

מירווח זמנם של המכתבים כולם הוא מספטמבר 1904 ועד מאי 1906, כלומר הם נכתבו בתקופת האינטנסיפיקאציה של פולמוס אוגנדה, ערב הקונגרס הציוני השביעי, ועד לאחר ייסודם של פועלי-ציון נוסח פולטאבה (ועידת היסוד של

¹ ראה "זכרונות צום 10 יאריקן יובל פון די רוסישע פופ'צ", די קעמפסער שטימע' מס' 31 (ביויאָרק, פברואר 1916), הדברים הועתקו בהשמטות ב'דאס נייע ווארט', מס' 57 (ווארשע, 8 למרץ 1936). ראה גם "בני דעם וויגעלע פונם ציוניסטישע סאָציי אַליזם", ווארהייט, ניויאָרק, 18 למרץ 1916: "לתולדות פועלי-ציון" — הנוסח המורחב השמור בארכיון העבודה נתפרסם ב'כתבי ב. ברזוכוב', ג (ספרית פועלים והוצאת הקיבוץ המאוחד, 1966), עמ' 2 ואילך, הנוסח המקוצר ב' Еврейская Энциклопедия (בהערות לאיגרות — 'אנציקלופדיה יהודית').

פועלי-ציון בפולטאבה נתקיימה בחודשים פברואר עד מרץ 1906 — על-פי הלוח הישן). אולם תהא זו טעות להניח כי בחליפת המכתבים נשמר איזה קצב אחיד המתפרש על פני כל הזמן הנדון. בהסתכלות קפדנית אפשר להבחין בפרקי זמן משניים, הנבדלים זה מזה הן באורכם והן בהכיפות ההתכתבות. בלי משים עולה הקושיה, אם יש בכך כדי ללמד על חילוף היחסים המהודקים ביחסים צוננים יותר. להלן אנסה למנות את פרקי הזמן המשניים ולפרט דברים העשויים להאיר את השתנות התדירות.

1. תקופת פולמוס אוגנדה, כלומר מספטמבר 1904 (סמוך למועד התגייסותו של ברוכוב לחטיבת "הציונים המקצועיים" שפעלה בהנחת אוסישקין). ועד לימים הראשונים של אוגוסט 1905 (לאחר הקונגרס הציוני השביעי). לתקופה זו אני מייחס את רוב המכתבים הרואים אור בזה (22 [מתוך 29] + 2 נספחים). ברם, בשבועות של יולי ואוגוסט לא היה לברוכוב צורך לכתוב לאוסישקין, שכן שהה במחיצתו בעת הקונגרס הציוני השביעי. קשר המכתבים התחדש עם הגלויה מציריך.

2. התקופה הקצרה של ציריך-ברלין-בחדשים אוגוסט עד אוקטובר 1905. תקופה זאת מיוצגת כאן על-ידי הגלויה הבודדת מציריך (10/23.8.05). אמנם מובטח בה מכתב ארוך ומפורט שיישלח בעתיד הלא רחוק, אלא שלא מצאנוהו בתיקי אוסישקין. אני נוטה להניח כי הוא לא נכתב, לפי שאינו נזכר בהמשך ההתכתבות. זאת ועוד: חליפת המכתבים של אוסישקין עם יוסף הלמר מפרוסקורוב מבהירה מעל לכל ספק, שאוסישקין לא היה מעודכן לגבי מעשי ברוכוב בברלין, אבל הם היו ידועים לו אילו נשלח אותו מכתב.² כלום רחק ברוכוב מאוסישקין או אוסישקין מברוכוב? לא נמצאה תשובה על כך באיגרות, וסוגיה זו מחייבת דיון על יסוד מידע רחב יותר, המצוי בשפע בארכיונו של אוסישקין. בקצרה אומר, כי נחטא לאמת אם נניח שיש כאן ביטוי לאיזה מפנה אידיאולוגי חד, המקורות מלמדים כי ברוכוב עשוי היה להשתבץ בתכנית שהוצעה לאוסישקין ונתמכה על ידו, ואפשרות זו אף נדונה למעשה.³ בחודשים אלה העסיקה את אוסישקין שאלת שינוי תפקידו בפעולות ההסתדרות הציונית.

² מכתבי יוסף הלמר מפרוסקורוב לאוסישקין שמורים בתיקי אוסישקין בארכיון הציוני המרכזי (להלן אצ"מ) — A/24/81. כוונתי למכתב מה'28 לספטמבר, שבו כתוב: "כתובתו של ברוכוב אינני יודע בדיוק. מכתבים כתבים לו על-פי ידישע לעזעהאללע' אורנינבוירג סטר. פיד 'בער'. ולהלן: "אנכי כבר כתבתי לו אתמול שאתה תהיה בברלין באלו הימים וישאל עליך אצל סוסקין או פייבל אותם הוא מכיר היטב."

³ עיין במכתבי ב"צ מוסנון לאוסישקין מרג אלול תרס"ח, בתיקי אוסישקין באצ"מ, A/24/79; וכן במכתבי תשובה של אוסישקין למוסנון וידידיו שם, A/45/10. עניין המפעלים בברלין ובברן נזכר במכתב זלטופולסקי מ'כא נחם אב אתתל"ה, שם, A/24/81.

על-פי ההחלטות שנתקבלו בוועד הפועל הציוני "הקטן" (=המצומצם) הוא נתבע להעתיק את מגוריו לברלין ולהשתתף במוסדות העליונים של ההסתדרות הציונית העולמית. אין זה ברור כלל וכלל אם משנגנזה התכנית אמנם נתבקש אויסקין להוסיף לפעול במסגרת ההנהגה המרכזית של הציונות הרוסית, שהרי המגמה האידיאולוגית והארגונית שחלשה בציונות הרוסית (מגמת צ'לנוב—אידלסון) לא ששה כידוע להפקיד בידיו משימות מרכזיות, וקשה היה להפיס את דעתו של אויסקין מבלי להסמיכו לבצע משימות כגון אלה. מכל מקום, אויסקין התרחק מעט בחודשים אלה, מרצונו או שלא מרצונו, מפעילות מרכזית, וממילא לא היה רקע ציבורי לחליפת מכתבים שוטפת. אף ברוכוב חדל מעסקנות ציונית כשהחל להקדיש עתותיו לספריות ברלין. כמובן, יש טעם לשאלה: מדוע לא קיים ברוכוב את הבטחתו לפחות מטעם אישי, ולא שיגר את האיגרת המובטחת? אין לי תשובה על שאלה זו.

3. פרק הזמן השלישי מקיף את החודשים מנובמבר 1905 ועד פברואר 1906 (ובדיוק, עד ערב פתיחתה של ועידת פולטאבה), ובו שלח ברוכוב רק גלויה אחת בראשיתו ומכתב ארכני מאוד, שאין דוגמתו במכתבי ברוכוב לאויסקין, הנושא את התאריך ה-18 לפברואר, ערב פתיחת ועידת פולטאבה.⁴

ברם, מיעוט האיגרות אינו מורה על צינור ביחסים, שכן בתקופה הנדונה היו לברוכוב כמה מגעים אישיים עם אויסקין. הוא ביקר בביתו בראשית דצמבר,⁵ ובינואר 1906 סייע על ידו במועצת חברי הוועד הפועל הציוני הרוסיים בוויילנה. הוא פתח בתיאום עמו את הדיון בתביעת תמיכתה של ההסתדרות הציונית ביזמת הארגון הארצי של "פועלי-ציון הפולטאביים".⁶ המכתב מן ה-18 לפברואר מלמד על ההתחייבויות שנטל על עצמו ברוכוב לגבי אויסקין, ועל נכונותו המלאה להביא לידיעתו את כל המתרחש בפועל-ציון, ושוב עלי להטעים כי אויסקין לא נזקק לדיוח שוטף, שהיה אולי מחייב שיגור מכתבים ברווחי זמן קצרים. ברוכוב הוא שניצח על פעולת גיבושם של פועלי-ציון ברוח הפלשתינים, ואל אויסקין הוא פנה מדי פעם בפעם, בעיקר בעת שהיה צורך לקבל מכספי ההקצבה שהקציב מרכז ציוני רוסי.

4. פרק הזמן הרביעי, והאחרון, נמשך ממרץ עד מאי 1906. הוא נפתח במכתב אזעקה שנשלח אל נכון מסימפרופול (קרים), עיר מושבו של

⁴ איגרת כה.

⁵ ראה הגלויה של ברוכוב מן ה-23 לנובמבר 1905.

⁶ ראה *Хроника Еврейской Жизни* (בהערות לאיגרות — 'כרוניקה'), 1906, מס' 4; וגם יצחק ברוידס, 'ווילנא הציונית ועסקניה' (ת"א, 1939), עמ' 187. בתיקי בצלאל יפה באצ"מ (A 46/16-1) שמור מכתב של ברוכוב מן ה-8 לפברואר אל בצלאל יפה, המזכיר את עניין מילוי הבטחות שניתנו לברוכוב בהתייעצות וילנה (ינואר 1906).

המורשה ויקטור יעקובסון.⁷ אחריו בא מכתב לאקוני מן ה־1 לאפריל, ולבסוף מברק מחודש מאי, השואל למקום הימצאו של אוסישקין. לקבוצת האיגרות הזאת יש לצרף את האיגרת מן ה־2 למאי, הכתובה בכתב ידו של ברוכוב, אלא שמתברר קורא לעצמו בשם הבדוי "שמשון". המכתב כתוב בסגנון רשמי, ונושא את החותמת של הוועד המרכזי של פועלי־ציון. איגרת זאת סימפטומאטית, וזהות מחברה לא יכלה להיעלם מעינו הבוחנת של אוסישקין, היא כתובה בנעימה של רוגז וקנטור, וייתכן שהיא מעידה על ראשיתו של הקרע הפוליטי, וממילא על התגבשה של מחיצה בין שני האישים. שכן אילו היה לברוכוב טעם ענייני להחריף את נוסח הפנייה אל אוסישקין, ובאמצעותו אל המוסדות הציוניים, היה מבקש אדם אחר לעשות זאת. לא אוכל להבהיר כאן את סיבות הקרע — אולי הן מפורטות בגוף המכתב, ואולי היו כרוכות ביחסו העקרוני של אוסישקין לעצם קיומה של מפלגת פועלי־ציון.⁸

כלום היו קשרים בין ברוכוב ואוסישקין רק במשך תקופתן של איגרות אלה? לא ולא. ברוכוב ואוסישקין התוודעו בשנת 1900; על כך נשתמר לנו סיפור מעניין מפי אוסישקין עצמו,⁹ ואי־אלה פרטים ברשימות הזיכרון של ברוכוב על אותה שנה. בעניין זה דנתי בהרחבה במאמר שפורסם במקום אחר.¹⁰

כאן אזכיר בקצרה כי בשנים 1900—1902 נמצא ברוכוב במחיצת אוסישקין ביקאטרינוסלאב. הוא הרצה את הרצאתו "על אופי השכל היהודי" לפני חוג מוזמנים בביתו של אוסישקין, ובהמלצתו היא נכללה כמאמר באלמאנאך הציוני של הרב פריידנברג בקרקנוב.¹¹ עם יציאתו של ברוכוב מיקאטרינוסלאב, בקיץ 1902, נתרופף הקשר. ברם, משניגש אוסישקין ללכד חבורה של "ציונים מק" צועיים" לצורך המאבק בתומכי אוגנדה, היה ברוכוב בין המועמדים הרצויים לו ביותר. לא מקרה הוא כנראה שבוגרשוב, אשר פעל בהדרכת אוסישקין, התעניין בברוכוב. ב־14 לספטמבר 1904 שלח בוגרשוב לאוסישקין תיאור ממצה של ביקורו בפולטאבה, ובו פסקה הנוגעת לברוכוב:

בין הצעירים מצאתי התעוררות לחיים כאשר אמרתי להם כי יש לנו עבודה הדורשת קרבנות אדם. כולם, כל פ"צ והסביבה עם ברוכוב (הוא לא היה פ"צ) בראשם נתהפכו

⁷ לסימפוזיאל הגיעו ברוכוב וחבריו אחרי שחיפושים משטרתיים הכשילו את הכינוסים בפולטאבה ובקונסטאנופול.

⁸ החלטת פועלי־ציון שלא לסור במישרין למרות ההסתדרות הציונית הארצית, ושלא להימנות עם הסניפים המקומיים, עשויה היתה לגרום את הקרע מאוסישקין, ואף אין להתעלם ממסכת היחסים בין אוסישקין למרכז ציוני רוסי, שישב בוויילנה.

⁹ ברצבי הביא סיפור זה ברשימתו על ברוכוב, בכתבים נבחרים של ב. ברוכוב, בעריכת זלמן רובשוב (עם עובד, תש"ד), עמ' ט. הסיפור פורסם שנית בספרו של ג. קרסל, "שכונת ברוכוב, תולדות שכונת הפועלים הראשונה" (גבעתיים, תשכ"א), עמ' 3.

¹⁰ "ב. ברוכוב ביקאטרינוסלאב 1900—1902", 'בדרך', חוברת ה, תש"ל.

¹¹ «О характере еврейского ума», *Иллюстрированный Сионистский Альманах 1902 - 1903*, ред. А. Фрайденберг, стр. 316 - 337.

עתה למשלנו. ברוכוב עומד מזכר לעשות את כל אשר תצוהו. ולפי דעתי אפשר ונחוץ לשלוח אותו לקרוא הרצאות בכל הסביבה. הוא צעיר סלומד, דיאלקטיק נפלא. יש לו שם זהרבה תלמידים ומכבדים בין הצעירים בכל הסביבה. ויש לו די כוח איך להשפיע עליהם. את דעותיו אשלח לאדוני בגיליון מיוחד, אשר הוא יכתוב למען הדבר הזה. הוא בעד השמעה בלתי מוגבלה במעשה, ואני חושב אותו לאחד מאלה שנדברנו. כמוכן לו לא אמרתי עוד מאומה. אבל יש לו פה כשלושים איש שבשילו ועלישי מצוותו יעברו באש ובמים.¹²

אלה דברי בוגרשוב, וגם אנשים אחרים המקורבים לאוישיסקין ידעו את ברוכוב, התפעלו מיכולתו, והצטרפותו לחבורת "הציונים המקצועיים" גראתה להם כהישג בלתי-מבוטל.

מפעל ההסברה הראשון שניהל ברוכוב בגליסאקטגראד הכה גלים, והעלה את ערכו בעיני אוישיסקין.¹³ בסוף אוקטובר 1904 בא ברוכוב ליקאטרינוסלאב, ושוחח עם אוישיסקין בענייני אידיאולוגיה וטאקטיקה.¹⁴ כנראה, אף בגין זה נתעלה אל בין המקורבים ביותר, הוכאים להיכנס לפני ולפנים של ההיערכות האסטרטגית בחזית האנטי-אוגנדיסטית. ואכן ברוכוב היה אחד המומנים הבחירים להתייעצות בוולנה (ינואר 1905) של הקבוצה המנחה את "ציוני ציון", והתועמלנים הנושאים בעיקרה של המערכה מהצד המעשי והעיוני כאחת.¹⁵ כהתייעצות זו נטל ברוכוב חלק פעיל בליבונון של שאלות תיאורטיות, והשמיע את עיקרי תורתו בדבר "התנועה התראפבטית".

פעולת התעמולה של ברוכוב הצטיינה בשיטה עיונית מיוחדת, ובהשפעתה על הנוער.

א. השיטה העיונית. נאמן לנטייתו המוניסטית בפילוסופיה, שקד ברוכוב על פיתוח קונצפציה שלמה ועקיבה להסברת הציונות. משום כך נתקשה לסגל עצמו לדרכי הסברה רגשניות-מליציות, ומתאמות לקהל שומעים משתנה. הוא ביכר את האפשרות למצות את נושא ההסברה במחזורי הרצאות לקהל מאוינים קבוע, בדיווחיו לאוישיסקין בולט סיפוקו כל אימת שיש לו רשות לשהות במקום

¹² בתיקי אוישיסקין בארכיון הציוני המרכזי, A 24/81/1.

¹³ ראה ד. סמילנסקי, "פגישתי הראשונה עם דוב ברוכוב", ידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה, תרצ"ה, עמ' 64—69; הנ"ל, עמ' בני דורי' (הוצאת ידידים, תש"ב), עמ' 150 ואילך.

¹⁴ כתבתי על שיחות אלה בהרחבה במאמרי "ברוכוב ואוישיסקין בעת פולמוס אוגנדה", 'אסופות', 12, תמוז תשכ"ח, עמ' 19—34.

¹⁵ ראה איגרת אוישיסקין לברוכוב, המתפרסמת כאן. האיגרת נמצאה בגנזי האוכראנה. שם ייחסו את החתימה לשמריהו לויך, וזיהו זה נכלל כבה ברשימתו של י. ברעגמאן, "פון די ערשטע יארן פון פראלעטארישן ציוניזם", רויטער פנסק', א (קיוב, 1920), עמ' 57. טעות זו הועתקה בפרסומים מאוחרים יותר. האיגרת נכללה בין 'אגרות שמריהו לויך (דביר, 1966), עמ' 28.

אחד זמן ממושך יותר, ולהתייבב לפני קהל קבוע פעמים מספר, כדי לפרוש לפניו את הקונצפציה הציונית בשלמותה. ברוכוב התגלה כתועמלן מעולה, בעל הוש דיאלקטי מצוין, השובה את לב קהל שומעיו ומעניק לו חוויה רעיונית. גם כשנאלץ לקצר שהייתה, הצטיינו אספות ההסברה שלו באריכותן ובהצלחתן לרתק את הקהל לנושא הרצאתו שעות הרבה, אף על פי שדבריו לא היו פשטניים ושווים לכל נפש. כמובן אין ליחס את ההצלחה לכשרונו של ברוכוב בלבד. תוכן דבריו נגע אז בשורשי הבעיות האידיאולוגיות שהעסיקו את הציבור היהודי ההוגה, וקלע לסערת הרוחות שטלטלה אותו. יסוד נוסף להצלחה נתנה הסתמכותה של שיטת ברוכוב על דפוסי מחשבה השאובים מאוצר המארקסיזם ופירושו הרחוקים. השימוש בנוסחאות מארקסיסטיות לצורך הסברת הציונות נחשב כמעלה שאין למעלה הימנה, שכן הוא הגביר מאוד את אמון הקהל בהגיון הדברים. שמריהו ליון התפעל מכוחו זה של ברוכוב, ואוסישקין, ששיטתו בציונות היתה רחוקה מהגיונות מארקסיסטיים ת"ק פרסה, הבין יפה את צורכי הזמן, ושיגר את ברוכוב לאותם מקומות שבהם נדרשה הנמקה השואבת מהלכי הרוח האידיאולוגיים המקובלים. לעניין זה ארשה לעצמי להזכיר כאן פרשה המתבארת בחליפת מכתבים בין אוסישקין לחיים כצנלסון. ברבע הראשון של 1905 תינה כצנלסון את אכזבתו מן הכשלונות שנוחלת התעמולה הציונית בווארשה, שכן "הרוחניות אינה מתקבלת על הלב כלל וכלל אצל הצעירים. ביחד עם הדת והמסורת שלחו האנשים האלה מאחורי גוּם כל דבר שיש בו ריח של רוחניות ושל אידיאל".¹⁶ הדברים נאמרו בתגובה על כוונתו של אוסישקין לשגר את לבאקובסקי לפעולת הסברה בווארשה. כצנלסון מייעץ לאוסישקין עצה ידידותית, שעל לבאקובסקי להצטייד כראוי "בראיות ובמפותחים חומריים נגד הטריטוריאליזם", ובהמשך: "לו עלה בידי מי להביא אסמכתא מתורתו של מארקס או אנגלס נגד הטריטוריאליזם, כי אז בטוח אני שהיה מוצא אוזניים קשובות לדבריו, כי מלבד האבטוריטיטים הללו אין להם איש שיוכלו לסמוך על דבריו". אוסישקין היטיב להבין את משאלות לבו של כצנלסון, ובמקום לבאקובסקי המיועד שיגר את ברוכוב לווארשה. ברוכוב ניצב שם במלוא אָגו המארקסיסטי, וכנראה נתל הצלחה לא מעטה. ברם, את אחת האספות שיבש והכשיל גרינבוים, שלא יכול היה להשלים עם שיטתו של ברוכוב בציונות.¹⁷

ב. ההשפעה על הנוער. כבר בסיפורו של בוגרשוב על הביקור בפולטאבה, שחלק ממנו הבאתי לעיל, מובאים דברים על "הסתדרות של עבודה" שנתלקטה בחוגו של ברוכוב.¹⁸ מובן כי המדובר ביזמה למצוא מסגרת שתקיף נוער יהודי

¹⁶ מכתב חיים כצנלסון לאוסישקין מִכַּח אדר א, תרס"ה, אצ"מ, A/24/81.

¹⁷ ראה האיגרת לאוסישקין מביאליסטוק, מן ה־3 ליוני 1905.

¹⁸ אצ"מ, A/81/2, בוגרשוב דן ב"קבוצת ברוכוב", ואומר: "ביניהם כחמישה או שישה צעירים נפלאים, כולם שגמרו בית־ספר טכני. כולם ציונים המבקשים עבודה, ורוכב יכולים לנסוע בחור אגיאטורים בערים מסביב. לע"ע קיבלה האגודה שלהם על עצמה

הנכון לשאת בעול העשייה הציונית הבלתי-אמצעית. עניין זה נזכר במכתבי ברוכוב המובאים כאן,¹⁹ בידיעות הנוגעות לנסינותיו להיפגש עם נוער ולגייסו לפעילות ציונית, ובידיעות על הקמתו או עידודו של ארגון חלוצי, הקורא לעצמו בשם "החלוץ".²⁰ יש איגרות שבהן ניסה ברוכוב להציע לאוסישקין הידברות ביניהם לצורך כינוס ועידת נוער אשר תממש את מה שנקרא בפי ברוכוב "תנועה תראפבטית" (ולכך עוד נחזור להלן).²¹ ברוכוב שקד גם לחבר לאותה תכלית עצמה מאמר פרוגרמאטי לביסוס התנועה, שאולי התכוונו לבנותה על-פי הדגם של ביל"ו.²² ייתכן שמאמר זה נכלל במסה הגדולה "לשאלת ציון וטריטוריה", העוסקת כידוע בביסוסה של התנועה התראפבטית.

צמידותו של ברוכוב למארקסיות, אמנם לפי אחת מגרסותיו,²³ מעידה על הזהות עם הפרספקטיבה הטבעה בו. במארקסיות כשהוא לעצמו קיים שילוב אינטגרלי בין המתוד להסברת ההיסטוריה לבין קונצפציה מוגדרת של הפרוגרס האנושי בכל שלב נתון. מכאן שרשאים אנו להניח שברגע שנקט ברוכוב שיטת הסברה מארקסיסטית, נטה ממילא לחזון החברה הסוציאליסטית. ברם, צורמים במכתביו הביטויים הבוטים של הסתייגות מפועל-יציון ומיישומו של המארקסיות בהסברתם.²⁴ כלום מרמזו כאן ברוכוב להבחנה בין המארקסיות שלו לבין איוה מארקסיות אחר, כוזב? אפשר ואפשר. אולם לא נבין את העניין על בוריו אם לא נזכור כי מאז 1902 ועד לקונגרס הציוני השביעי²⁵ היה ברוכוב שרוי בפלוגתא עזה עם פועל-יציון. אף על פי שברוכוב קיבל את המארקסיות, על הפרספקטיבה

כי כל אחד (למען נלכוד לנו מקום בציונות) ימכור לכל הפחות עשרה שקלים יאסף [כך] למען הנ"ם [נאצינאל פונד] והבנק, כעשרה איש עומדים מוכנים לנסוע לא". כל החברים הייבים לתת 5% של הכנסתם מדי חודש בחודשו למען ההסתדרות של עבודה.

¹⁹ ראה האיגרות ג-ה, יא-יג.

²⁰ ראה האיגרת מאוסדה מה-1 לפברואר 1905, ובעיקר האיגרת מן ה-10 לאותו חודש.

²¹ ראה האיגרת מאקרמאן, מן ה-3 לפברואר 1905.

²² ראה מכתב אוסישקין לחיים כצנלסון בארכיון הציוני המרכזי, K. II/25: "[...] הרבה

צעירים נוסעים ומתכוונים עוד לנסוע לא"י לחודש את ימי ביל"ו. בחבורת אקטיאבר [של 1905, Российская Жизнь] יהיה מאמרו של ברוכוב הצעיר, הידוע לך מפולטאבה,

אודות הבילויים החדשים". ראה גם איגרת י.

²³ הכוונה לשיטתו של בוגדאנוב במארקסיות הרוסי. ראה "לשאלת ציון וטריטוריה",

'כתבים נבחרים של ב. ברוכוב', בעריכת זלמן רובשוב (עם עובד, תש"ד), עמ' 33.

בעניין זה דנתי במאמרי "ברוכוב ובוגדאנוב", 'בדרך', א (ספטמבר, 1967), עמ' 69—

122; ובהוצאתי "ויקת ברוכוב לבוגדאנוב", 'דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות' (ירושלים, תשכ"ט), ב, 231—235.

²⁴ ראה האיגרות ה, יג.

²⁵ לקונגרס הציוני השביעי עצמו אמנם נמנה ברוכוב באופן פורמאלי עם פועל-יציון,

אולם מכל הידוע על פעולתו שם אפשר להסיק שהסתייג מהם, ובעיקר מאלה שנטו ל"זרזרזנצים", והלא כאלה היו פועל-יציון הפעילים ברובם באותו זמן.

ההיסטורית הטבועה בו, לא היה סבור שניתן לישמו בתהליך ההיסטורי היהודי כמות שהוא.

עד לפולמוס אוגנדה חלק ברובוב על אותם פועלי-ציון שקיבלו את התיאוריה בדבר אייפרולטאריאציה של היהודים בגולה, ועם זאת רצו להקים מסגרת ארגונית נפרדת לפועלי-ציון במחנה הציוני. ברובוב תהה על הפאראדוקס, שכן בהעדר פרולטאריון יהודי בגולה אין גם מקום לנסינות של התבדלות ארגונית בסימן פועלי. ומצד אחר, מי שמצדיק את קיום המסגרת הארגונית של פועלי-ציון, דוחה ממילא את תורת האי-פרולטאריאציה בנוסחאותיה החד-משמעיות. האמת היא שברובוב קיבל את תורת האי-פרולטאריאציה, ולפיכך התנגד לארגון נפרד של פועלי-ציון.²⁶

עם פולמוס אוגנדה החריפה המחלוקת עוד יותר. השפעת הטריטוריאליזם ניכרה בעיקר בקרב חוגי פועלי-ציון, והללו חתרו לדחוס השקפה זו לתוך דפוס מארקסיסטי. עד אז לא מילא המארקסיזם תפקיד נכבד במחנה הציוני, ואנשיו הצטרפו לקבוע עמדה ביחס אליו רק בהקשר לוויכוח עם ה'בוניד' ואנטי-ציונים מקרב החוגים הסוציאלידמוקראטיים. אמנם נמצאו גם מארקסיסטים שלמים, או למחצה ולרביעי, בתוך המחנה הציוני, אלא שמארקסיזם זה עדיין לא היה מילי-טאנטי. עם פלוגתת הטריטוריאליזם נתעלה המארקסיזם (ובעיקר המטריאליזם ההיסטורי) למעמד של מערכת עקרונות מוחלטת ויומרנית, אשר על פיה יש לקבל או לדחות הנחות מעשיות שונות. פועלי-ציון הציונים-סוציאליסטים מצאו במארקסיזם טיעון הראוי לכל הזדמנות של ויכוח. פסילת היריב בטענה כי אין הוא אמון על קאטגוריות החשיבה המארקסיסטית היתה לעתים קרובות רבת רושם בוויכוחים פומביים. זהו כאמור סוד הצלחתו של ברובוב בוויכוחים, והרושם שעשה על תועמלניו של אוסישקין. אלא שזהו גם הרקע לחיכוכים הגוברים והולכים בינו לבין פועלי-ציון, להסתייגותו הנמרצת מהם ולדבריו הבוטים נגדם.

ואיך יישב ברובוב את הסתירה שבין השימוש במארקסיזם להסברת הציונות לבין הסתייגותו התקיפה מפועלי-ציון? לכך שימשה לו קונצפציה של שני שלבים בתהליך פתרון הבעיה היהודית. עוד לפני הקונגרס השביעי דבק ברובוב במחשבה שהפתרון לקשיי הציונות הוא בארגון חלוצי של אנשים בעלי אישיות חזקה, אשר ישכילו להבין את הפרספקטיבה ההיסטורית של העם היהודי, וירתמו עצמם לשליחות הגאולה. בתקופת פולמוס אוגנדה טבע ברובוב לארגון הזה את השם — "התנועה הקראפטית", בניגוד לתנועה סוציאליטית.²⁷ ללמדך שזו האחרונה עולה בדרך הטבע בקרב עמים שאינם סובלים מאנומאליות. אצל אלה מתגלגלים תהליכי התיים בהתאם לחוקיות המאבק הסוציאלי, ובכל תקופה עולה התנועה הסוציאליטית ההולמת אותה. מטעם זה עשויה תנועת הפועלים הסוציאליסטית להגשים בשלב

²⁶ ראה הערתו במאמר על "ההתפתחות הכלכלית של העם היהודי", 'כתבים נבחרים של ב. ברובוב', עמ' 204. עניין זה נדון במקצה במאמרי 'ב'דר', הנזכר בהערה 10.

²⁷ ראה "לשאלת ציון וטריטוריה", 'כתבי ב. ברובוב', א (ספרית פועלים הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1955), 48 ואילך.

הנוכחי את ייעודי הפרוגרם האנושי. ואילו בעם היהודי, האקסטרטוריאלי, הלקוי מבחינת יכולת הפרולטאריאציה, אין לתנועה הסוציאליסטית שום תפקיד לאלתר. ברוכוב גרס, מכל מקום בפרק הזמן הנדון, שארגוני הפועלים הם חלק אינ-טגרלי ממערכת הברה קורפורטיבית ("מאוגדת" בלשוננו), שמעצם טבעה היא מסכלת את מאמצי היהודים להסתגל אל סביבתם הנכרית. "הברה מאוגדת" מאי משמע? ברוכוב פורש לשון זאת על קבוצות לחץ אינטרסאנטיות, קארטלים, טרוסטים, וגם — מעניין — אגודות מקצועיות, קואופראציות למיניהן, ואף מפלגות פועליות. כל אלה הם מרכיבים או מוקדים שונים של החברה המודרנית. האמאנ-ציפאציה המשפטית של היהודים ותקוות ההשתלבות בסביבה הנכרית שהיתה חבויה בה לא היו אלא חלק ממערך החיים הליבראלי, שבו עליפי דין — ואף כפוסטולאט — ניצבו זה מול זה פרטים בלבד. היהודי הפרטי הוכר כמי שזכאי לבקש לעצמו אחיזה בחברה. אולם משנגנזו הערכים הליבראליים ועלה הכורח האוביקטיבי להתגבשות החברה כמרקם של חטיבות אינטרסאנטיות, נת-ערער בדרך הטבע תהליך ההתערות החברתית של היהודים בסביבתם. את מקום תהליך הטמיעה שיזמו היהודים תפסה מגמת הבידוד שיזמה הסביבה. החטיבה היהודית הוערכה כזרה, ועל כן היא נטולת זכות לאחיזה בתוך האינטגרליות החברתית החדשה. ראיית היהודים כזרים נטולי זכות קיימת אף בקרב ההת-אגדויות הפועליות והממסדים הסוציאליסטיים. כלומר כל זרם סוציאליסטי עלול להיות חלק מהמערך האנטישמי.

הסוציאליזם כשלעצמו הוא פרספקטיבה בלתי נמנעת, ואולי יש בו תיקון לניגודים לאומיים, ולשנאת היהודים בכלל זה, אולם הצעידה לקראתו אינה מחלצת את היהודים ממצוקתם, אלא אדרבה — היא מכשיר חד להחמרת מצבם, שהוא טראגי בלאו הכי, וכדי לרדת לסוף דעתו של ברוכוב חשוב להטעים כי לא הנית שהיהודים טובלים בתקופת המעבר רק משום שהריאקציה מבקשת להסיח את הדעת במסע שיסוי אנטישמי, בחינת היות היהודים "שמן על גלגלי ההיס-טוריה", אלא ראה אף בסוציאליסטים חלק מודע ממחנה הלחץ. אין ספק שהשקפה זאת חזקה בברוכוב את תחושת הקאטאסטרופאליות שבשאלת היהודים ואת ההכרה כי פתרון שאלת העם קודם לכל עניין פוליטי אחר.

לא כאן המקום לברר את מקורות מחשבת ברוכוב בנדון, מכל מקום, הוא ראה את הפאראדוקסאליות שבהתגלותה של התנועה הסוציאליסטית כתרופת קסם חברתית מחד גיסא, וכאחד המכשירים לטיפוח שנאת יהודים אקטואלית מאידך גיסא, וראייה זו הנחתה אותו בשקידתו על דרכים לפתרון הבעיה היהודית. ההתרפקות על הסוציאליזם היתה בעיניו גילוי של נאיביות והונאה עצמית מרגיעה ומסוכנת. מכאן שאף תנועה סוציאליסטית יהודית, אפילו היא מתקשטת בציונות, נראתה לו כגילוי של פראזולוגיה מארקסיסטית, שבינה לבין תיקון קונסטרוקטיבי אקטואלי לסבלות היהודים אין ולא כלום.²⁸

²⁸ שם, עמ' 41. הסעיפים 13 ו-14.

לשון אחר. ברוכוב לא דחה פרספקטיבה סוציאליסטית כללית; אולם לגבי היהודים, הן בתחום המגע בין היהודים לבין לא־יהודים והן בתחום המאמץ הפנימי למציאת פתרון. אין משמעות חיובית לאלתר לרעיון הסוציאליסטי, וממילא לא לתנועה הסוציאליסטית. עם הנורמאליזאציה של החיים היהודיים, כלומר עם הטריטוריאליזאציה בארץ־ישראל, ידמו המאבקים הסוציאליים בקרב היהודים לתהליכים בכל אומה ואומה. זוהי אפוא תורת שני שלבים המיוחדת למציאות היהודית. ו"התנועה התראפבטיית" על אף שאיננה מבוססת על ניסוח במטבעות לשון מארקסיסטיים שגרתיים, היתה כל כולה פרי של ניתוח שלדעת ברוכוב היה מארקסיסטי מובהק, והולם את האינטרפרטאציה הבוגדאנובית של המארקסיזם. הדברים דלעיל אמורים בשלב מסוים בדברי ימיו האידיאולוגיים של ברוכוב, שקדם ונמשך אל תוך מירווח הזמן המיוצג עליידי האיגרות שלפנינו. כבר רמזתי כי לביוגראפיה הרשמית של ברוכוב לא היה שלב זה נוח, והוא ניסתה בדרך כלל להעלימו.

משבא ברוכוב לעשות למען ליכודם הארצי של פועלי־ציון הפלשתינאים, נדחתה הגישה המתוארת לעיל. כלום היתה התפתחות זו פרי תמורה אידיאולוגית גרידא, או שנתערבו בזה מגמות נוספות, היצוגיות, שהן אולי חלק מן הרציפות שבהידברות ובשיתוף הפעולה בין אוסישקין לברוכוב? מרכיבים שונים של התשובה נשתרכבו לתוך האיגרות, אולם אין להגיע בזה לירי מיצוי. זאת סוגיה המצפה לחוקר. יש באיגרות שלפנינו הרבה נקודות סתומות, שאולי נודעת להן משמעות לגבי סוגיה זו. מכל מקום, איגרת כה היא עדות משכנעת שלא ניתן ליחס את הליכתו של ברוכוב לחברות אקטיבית בפועל־ציון רק להתפתחות אידיאולוגית פנימית שלו. הפרשה כולה מצפה לחוקר. התרגום העברי של האיגרות נעשה בידי חנה נדל.

8

19 сент. 1904 г.

Милостивый Государь,

Уважаемый г-нъ Усышкинъ!

Не зная адреса г-на Бограчева, бывшего недавно в Полтаве, а сейчас в Кременчуге, я прошу Вас переслать ему записку, которую я вложил в этот конверт. Если можете, Вы просмотрите также и небольшую рукопись о текущих вопросах и нуждах сионизма, которую я обещал г. Бограчеву написать и прислать для просмотра, и, быть может, для напечатания. На-днях Вы получите эту рукопись.

Готовый к услугам и преданный сионистскому делу

Б. Борохов

P. S. Из записки к Бограчеву Вы узнаете кое-что, конечно, лишь в самых общих словах, о том, что сделано и делается теперь для сношения в Полтаве. Когда положение дел определится более точным образом, я одновременно с рукописью пришлю и полный отчет, ибо Бограчев указал мне пока Ваш адрес для писем.

[פולטאבה], 19 בספט. 1904¹

אדוני הנכבד מר אויסקין!

לפי שאינני יודע את כתובתו של מר בוגרשוב (לפני זמן מה היה בפולטאבה, וכעת הוא נמצא בקרמניצוג)² מבקש אני ממך לשלוח לו את הפתק שהכנסתי למטעפה זו. ואם תוכל, עיין נא ברשימתי הקצרה על הבעיות השוטפות ועל צורכי הציונות. הבטחתי למר בוגרשוב לכתוב דברים אלה ולשלחם אליו לבדיקה, ואולי אף להדפסה.³ תקבל את כתביהיך בימים הקרובים.

המוכן לשרתך והמסור למפעל הציוני

ב. ברוכוב

נ"ב. מהכתוב אל מר בוגרשוב תלמד אמנם דברים כלליים בלבד, על מה שנעשה ועושים כעת למען הציונות בפולטאבה. אם מצב העניינים יתבהר יותר, אשלח יחד עם כתביהיך דו"ח מלא. שכן מר בוגרשוב הורה לי לשלוח בינתיים את מכתבי אליו לכתובתך.

¹ התאריך כאן ולהלן — על פי הלוח הרוסי הישן.

² המדובר בד"ר חיים בוגרשוב, אשר ערך מסע ארגון ותעמולה על-פי הוראותיו של אויסקין. הוא שהה בפולטאבה בין ה'8 ל'14 בספטמבר (בין ה'21 ל'27 לפי הלוח החדש). את שיהותיו עם ברוכוב ואת התרשמויותיו ממנו פירט בוגרשוב במכתב מיוחד אל אויסקין מן ה'14 לספטמבר 1904 — בארכיון הציוני המרכזי, A/24/81/2.

³ על זאת רמז בוגרשוב במכתבו הנ"ל לאויסקין. בציינו: "את דעותי אשלח לאדוני בגליון מיוחד אשר הוא יכתוב למען הדבר הזה" (שם). המדובר אל נכון במסר המסביר את רעיון "ביל"ו החדשה". ראה הערה 1 למכתב ב.

2
Елисаветград 15 октября

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Будучи весьма благодарен Вам за Ваши заботы о напечатании рукописи моей и моего товарища, я, однако, не успел выразить Вам мою благодарность, так как в день получения Вашего письма сейчас же получила и телеграмму с требованием немедленно ехать в Елисаветград; поездка и последовавшие за ней занятия совершенно затмили мысль о рукописи и о всем, что с нею связано. Я в скором времени буду в Ека-

теринославе, о чем предварительно извещу Вас, и тогда я посоветуюсь с Вами о дальнейшем маршруте, который, впрочем, уже определен: главные города Юга, затем Литва. Вот я и не знаю, как быть с Киевом, тем более, что я не имею в Киеве права жительства.

С приветом Сиона

Уважающий Вас и преданный ссснизму

Б. Борохов

גליסאבטגראד, 15 באוקטובר

מיכאל מויסנביץ' הנכבד!

למרות הכרת תודתי הרבה לך על האגתך להדפסת כתבי-היד שלי ושל חברי, לא הספקתי להביע לך את רחשי תודתי, שכן ביום קבלת מכתבך הגיעני מברק הדורש לנסוע מיד לגליסאבטגראד; הנסיעה והפעילויות שבעקבותיה האפילו על המחשבה בעניין כתבי-היד וכל הכרוך בו.¹ בקרוב אהיה בנקאטרינוסלאב, אודיע לך על כך מראש, ואתייעץ אתך או בדבר המסלול הבא, אף כי הוא נקבע כבר לאמור: הערים הראשיות של הדרום, ולאחר מכן ליטה. רק אינני יודע מה לעשות ביחס לקיוב, מה גם שאין לי רשיון שהייה שם.

בברכת ציון

המכבד אותך והמסור לציונות

ב. ברוכוב

¹ לכתבי-היד הנזכר פה התכוון אוסישקין בכתבו אל חיים כצנלסון: "בחיברת אקטיארד [של יבריסקאיה זיון] יהיה מאמרו של ברוכוב הצעיר, הידוע לך מפולטאבה, אודות הבייל"ויים החדשים", המאמר לא נחפרסם. המכתב מיקאטרינוסלאב, ט השון תרס"ה. אצ"מ, תיק כצנלסון K/11/25.

² פרטי ביקורו ופעולותיו של ברוכוב בגליסאבטגראד נזכרים בהרחבה בזכרונותיו של ד. סמילנסקי, 'ידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה', חוברת גד, עמ' 64—69. וכן בספר זכרונותיו של ד. סמילנסקי, 'עם בני דורי' (הוצאת ידידים, תש"ב), עמ' 150 ואילך.

Полтава 19 21/X 01

Уважаемый г. Усышкин!

В воскресенье я выеду, и в понедельник буду в Екатеринославе. Г. Смелянский дал мне 10 рублей на расходы по поездке. Если не хватит, придется возместить у Вас из имеющихся сумм, ибо я порвал с моими уроками и не имею теперь собственных средств на пополнение расходов. Кроме того, г. Смелянский дал мне еще 25 р., из которых 10 пошли на расходы по поездке в Елисаветград, а 15 на уплату некоторых долгов в Полтаве, без возмещения которых я никуда не могу двинуться, а также

на некоторую обмундировку. — В общем моя поездка обойдется, я постараюсь, не дорого.

К Вам, быть может, получатся некоторые письма на мое имя. Вы их вскрыете, прочтете. ибо то, что относится ко мне, должно быть или стать известно и Вам, и удержите их при себе до моего приезда.

Г. Бограчев вызывал меня в Одессу, но я не мог поехать, так как тогда еще не совсем порвал свои дела; кроме того, я нахожу эту нецелесообразным — ехать туда же где он находится или откуда он только что уехал. Г. Смелянский и Влад. Ионович находят то же самое.

О результатах моей поездки в Елисаветград, сообщу подробнее при свидании. Одержал две решительных победы в дискуссиях над антиссионистами. Вся нейтральная молодежь, равно как и колеблющаяся, стала под знамя Сиона.

С приветом Сиона преданный Б. Борохов.

21.10.1904 פולטאבה,

מר אוסישקין הנכבד!

ביום ראשון אצא לִיקאטרינוסלאב. ואהיה שם ביום שני. מר סמילנסקי נתן לי עשרה רובלים להוצאות הנסיעה. אם לא יספיק הכסף — אצטרך למלא את החסר מהסכומים שבידיך, שכן חדלתי לתת שיעורים. ואין בידי עתה אמצעים משלי לכיסוי ההוצאות. מר סמילנסקי נתן לי עוד 25 ר', מהם הוצאתי 10 לנסיעה ליליסאבטגראד, ו־15 לסילוק חובות אחרים בפולטאבה, שלא פריעתם אינני יכול לזון לשום מקום, וכן גם להלבשה כלשהי. בכלל אשתדל, שנסיעתי לא תעלה ביוקר.

ייתכן שהגיעו אליך אי־אלה מכתבים על שמי. פתח אותם וקרא, שהרי כל מה שמכוון אלי צריך להיות ידוע גם לך. שמור עליהם עד בואי.

מר בוגרשוב קרא לי לבוא לאודסה, אך לא יכולתי לנסוע, מכיוון שאו טרם היסלתי את כל העניינים; מלבד זאת אני חושב למיותר לנסוע למקום, שבו הוא נמצא או שזה עתה עזב אותו. זו גם דעתם של מר סמילנסקי ושל ולאד. יונוביץ.¹ על תוצאות נסיעתי ליליסאבטגראד אמסור לך בפרוטרוט לכשנתראה. גברתי באורח מכריע על האנטיציונים בשני ויכוחים. כל הנוער הניטראלי, וכמוהו גם המהססים התייצבו תחת דגל ציון.

בברכת ציון

המסור ב. ברוכוב

¹ דוד סמילנסקי, מזכירם של "ציוני ציון" ביליסאבטגראד, רשמו מברוכוב כלולים בספר זכרונותיו עם בני דורו (הוצאת יידיש, תש"ב), עמ' 150 ואילך.

² ולאדימיר יונוביץ' (בן־יונה) טיומקין — המורשה ביליסאבטגראד. שימש גם כרב מטעם בעיר.

Харьков, 15 ноября

Уважаемый Михаил Моисеевич!

До сих пор имел 4 беседы. Первая — с учащейся молодежью, была сорвана двумя, повидному, марксистами, которые явились со специальной целью сорвать: они резко заявили, что я не знаю и не понимаю исторического материализма, но отказались объяснить, как же именно надо понимать, что я неправильно понимаю национализм, но объясняя, как же надо понимать, говорили намеренно долго, с несоразмерно длинными паузами, с частыми повторениями, явно обнаруживая желание не дать спонстам времени говорить. При том, надо сказать, оказалось, что они очень невежественны, и своей заносчивостью возмутили всех. Но спонстам — т. е. мне и Шимону, так-таки и не удалось закончить.

2 беседы теоретическая (со студентами) с вялыми дебатами со стороны противников спонизма, которые были подавлены слюжностью моей теории.

1 беседа с территориалистами. Вызвала горячий подъем страстей, тянулась очень долго. Ничего дельного, кроме обычных аргументов народнического характера, здешние территориалисты не могли высказать.

И. М. уже распределил для меня работу на следующие дни. Отчет попутно последует. Пока еще успехов нет, тк кк лишь начата работа.

Ваши Б.

В промежутках досуга пишу обещанную г. Синайскому брошюру.

חארקוב, 15 בנובמבר (1904)¹

מיכאיל מױסעביץ' הנכבד!

עד כה היו לי 4 שיחות. הראשונה — עם גוער לומד, פוצצה עליידי שניים, מארקסיסטים כנראה, שהופיעו בכוונה מיוחדת לפוצץ; הם הכריזו במרצות שאינני יודע ואינני מבין את המאטריאליזם ההיסטורי, אך סירבו להסביר כיצד יש להבינו; שאינני מבין נכון את הגאציונאליזם, אבל בהסבירם כיצד יש לתבינו האריכו בזדון, עשו הפסקות ארוכות וחזרות תכופות. מתוך כוונה גלויה שלא להתיר לציונים זמן לדבר. אגב כך התברר שהם בורים גמורים, וביהרתם הרגילו את הכל, אלא שמכל מקום הציונים, כלומר אני ושמעון² לא הצליחו לסיים.

2 שיחות תיאורטיות (עם סטודנטים). עם ויכוחים קלושים מצד מתנגדי הציונות, שהוכרעו עליידי מורכבות התיאוריה שלי.

שיחה 1 עם הטריטוריאליסטים, שהביאה להתעוררות יצרים ונמשכה זמן רב מאוד. הטריטוריאליסטים המקומיים לא הצליחו להביא שום דבר מעשי, אלא רק

גימוקים רגילים בעלי אופי נארודניקי. יעק. מ.³ כבר סידר בשבילי את העבודה לימים הבאים. הדו"ח יוכן תוך כדי עבודה. לעת עתה אין הצלחות, שכן העבודה רק זה החלה.

שלך

ב. ברוכוב

בהפסקות, בעת הפנאי, אני כותב את החוברת המובטחת למר סינאיסקי.¹
¹ בפרק הזמן שבין ה-21 לאוקטובר, תאריך הגלוייה מפולטאבה, לבין ה-15 לנובמבר (תאריך הגלוייה מחארקוב) שהה ברוכוב כשבועיים לפחות ביקאטרינוסלאב, שם נפגש עם אוסישקין, וניסה כוחו בתעמולה במקום.
² לא עלה בידי לברר למי הכוונה.
³ יעקב מאתוויביץ' (בן מתתיהו) כהןברנסטיין, בן בריתו הקרוב של אוסישקין בעת פולמוס אונגדה, והמורשה של מלך חארקוב.
⁴ ברוכוב אינו תורו לספר על החוברת. ייתכן שהכוונה למאמר על הבילויים החדשים, שיתפרסם אחר כך במסגרת המסה "לשאלת ציון וטרטוריה" (יברייסקאיה זיון, 1905, החוברות מיוני ועד אוגוסט). פ. גורביץ' (גרשון באדאנס) מזכיר את סינאיסקי מיקאטרינוסלאב, אשר יצא מרוסיה והיה ציוני (Среди Революционно-еврейской Летопись IV [1926], 98) Гершон Баланес, «Среди Революционно-еврейской Летопись IV [1926], 98»

30 ноября [1904]

Уважаемый Михаил Монсевич!

Податель этой записки г. Эльяшев — один из наиболее видных и наиболее активный сионистский деятель в Воронеже. Он из наших — чистый палестинец. Если Вы найдете возможным, дадите ему прочесть Вашу статью о программе работы в Палестине. Кк идут пока дела с напечатанием Вашей статьи? Завтра я закончу дело по организации активной группы из преданных палестинцев молодых людей здесь в Харькове: к сожалению, большинство из них (их всего человек 10) — студенты, которым следовало бы кончить курс учения прежде, чем ехать в Палестину, ибо в качестве медиков или юристов они будут более полезны делу, чем в качестве недоучек.

Г. Эльяшев приглашен Яковом Матвеевичем к участию в районном съезде, который должен иметь место на-днях.

Есть несколько оснований, по которым я нахожу более целесообразным ехать сейчас не в Киев, а в Вильну. Во-1, в настоящее время почти вся учащая молодежь и многие из прикосновенной к ней публики разъезжаются в виду близости каникул, Во-2, мне придется через два месяца с

неделей брать паспорт в Кременчуге — удобнее съездить в Кременчуг из Киева, чем из Вильны.

Я был 3 дня в Полтаве. Благодаря усиленной погромной тревоге, которая, впрочем, прошла благополучно (хотя далеко не спокойно) и благодаря призыву деятельности активного кружка в Полтаве разстроилась; чтобы наладить ее вновь, надо будет мне пробыть еще в Полтаве дня три. Число активных деятелей теперь в Полтаве уменьшилось (то же и в Елисаветграде): некоторые забраны в солдаты и тому подобное.

Яков Матвеевич находит желательным мое присутствие на съезде, и я тоже думаю, что оно было бы полезно. Не найдете ли Вы возможным, чтобы я еще несколько дней пробыл тут, — для участия в съезде?

Есть три пункта, где было бы особенно полезно мне побывать: 1) Прилуки, Полт. губ. В городе сионисты мало сознательны и их деятельность тормозится усиленной и успешной агитацией Бунда, против которой следовало бы выступить с резкой и научно-обоснованной оппозицией; 2) Бердичев — положение такое же, как в Прилуках; 3) Житомир — затхлая атмосфера города недавно всколыхнулась: грозные симптомы готовящегося погрома привлекли туда бундовцев, которые организовали самооборону; надо воспрепятствовать их дальнейшей агитации и воспользоваться приподнятым националистским настроением.

Если Вы также найдете полезным распорядиться о моей поездке раньше в Вильну, чем в Киев, я мог бы не спешить, и благодаря этому мог бы быть на съезде, затем в Полтаве — дня три, в Прилуках, Бердичеве и Житомире — дня по 3-4 (этого было бы достаточно), потом поехал бы в Вильну. Если Вы дадите мне соответствующие приказания, придется изменить и маршрут товарища Ханма, дабы я мог с ним свидеться и столкнуться в Вильне — как Вы распорядились. Деньги на расходы я скорее всего смогу раздобыть рефератами, на которые публика в общем довольно падка, — и не должен буду прибегать к помощи организации.

Г. Эльяшев согласен был бы также разъезжать в целях организации активных групп. Если Вы найдете его полезным, он согласен; кроме того, он заранее решает жить так, чтобы не слишком обременять организацию расходами. Если понадобится навести точные справки о деятельности г. Эльяшева в Воронеже, я мог бы туда съездить.

Р. S. Преданный делу и Вам, ждущий Ваших распоряжений

Б. Борохов

Почему не пишут Вольфсон и Корох?

[תארקוב], 30 בנובמבר [1904]

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

המוכ"ה, מר אלישוב' — אחד מן הבולטים ביותר, ועסקן ציוני פעיל ביותר בורוז'ניץ, הוא משלנו — פלשתינאי טהור, אם תמצא כי אפשר — תן לו לקרוא את מאמרך על תכנית העבודה בארץ-ישראל.² איך מתקדם בינתיים עניין מאמרך? מחר אסיים כאן בחארקוב את עניין ארגון הקבוצה הפעילה מקרב הצעירים, הפלשתינאים המסורים; למרבה הצער רובם (הם בס"ה כ"ה) — סטודנטים, שראוי היה להם כי יסיימו את חוק לימודיהם לפני הגסיעה לארץ-ישראל, שכן בתור רופאים או משפטנים הם יועילו למפעל יותר מאשר בתורת משכילים למחצה.³

מר אלישוב הזמן עליידי יעקב מתוויכיץ' להשתתף בוועידה האזורית, שתתקיים בימים הקרובים.⁴ יש עמי טעמים מספר לנסיעה כעת לוויילנה ולא לקיוב, ראשית, בזמן הזה כמעט כל הנוער הלומד רבים מן הציבור הקרוב אליו מתפורים לרגל החופשה המתקרבת, שנית, בעוד חודשיים ושכוע אצטרך לטפל בקבלת פאספורט בקרמנצ'ג, ולשם נוח לנסוע מקיוב יותר מאשר מוויילנה.

3 ימים הייתי בפולטאבה, בגלל החרדה המוגברת מפני פוגרומים (אף כי הכל עבר בשלום, גם אם לא לגמרי בשקט) ובגלל הגיוס השתבשה פעולת החוג האקטיבי.⁵ כדי לחדש אותה איאלץ לשהות בפולטאבה כ-3 ימים נוספים, מספר העסקנים הפעילים פחת (גם ביליסאבטגראד), אחדים גויסו וכיו"ב.

יעקב מתוויכיץ' חושב כי נוכחותי בוועידה רצויה, וגם אני חושב שהיא תהיה מועילה, כלום אינך סבור שאוכל להישאר כאן עוד ימים אחדים — כדי להשתתף בוועידה?

יש שלוש נקודות שבהן היה לי רצוי ביותר לשהות: (1) בפריילוקי, פלך פול-טאבה, הציונים בעיר אינם בעלי הכרה, ופעילותם נבלמת עליידי תעמולה מאומצת ומוצלחת של ה"בונד", שגדה יש צורך להופיע באופוזיציה חריפה ומבוססת מבחינה מדעית; (2) ג'רדיצ'ב — המצב שם כמו בפריילוקי; (3) ז'יטומיר — האווירה הקפואה בעיר זו הפשירה; האותות המאיימים של הפוגרום הממשמש ובא משכו לשם את אנשי בונד, שארגנו הגנה עצמית; יש להפריע לתעמולתם להבא, ולהסתייע בהלך-הרוח הלאומי שנתעורר.

אם גם לך נראה רצוי להורות כי אסע לוויילנה לפני קיוב, אוכל למהר, ולהשתתף תודות לזה בוועידה, אחר כך — שלושה ימים בפולטאבה ו-3-4 ימים בפריילוקי, ברדיצ'ב וז'יטומיר (זה מספיק קרוב לוודא), ואחר כך הייתי בא לוויילנה, אם תתן לי הוראות בהתאם לכך, נצטרך לשנות גם את המסלול של החבר חיים [בוגרשוב], כדי שאוכל להתראות אתו ולהידבר עמו בוויילנה — כפי שהורית, את הכסף לנסיעות אוכל להשיג כשכר הרצאות, שהקהל בהן ברצון, ולא אצטרך להידרש לעזרת ההסתדרות.

גם מר אלישוב מוכן לנסוע לארגן קבוצות פעילות, אם תמצאנו מועיל, הוא מסכים; מלבד זאת הוא החליט מראש לסגל לעצמו אורח חיים שלא יכביד על

ההסתדרות בהוצאות. אם יהיה צורך להשיג ידיעות מדויקות על פעילותו של מר אלישוב בוורניז' — הייתי יכול לגשת לשם.

המסור למפעל ולך ומצפה לתוראותיך

ב. ברוכוב

ג. ב. מדוע לא כותבים וולפזון⁶ וקורח⁷ ?

¹ ר. אלישוב מוורניז' היה מקורב לברוכוב בעת פולמוס אוגנדה, וקרוב לוודאי שנלהב מרעיון ייסודה של "הסתדרות הבינאיים החדשים", זה השם של מה שמכונה בפי ברוכוב "התנועה התראפבטית" (ראה — "לשאלת ציון וטריטוריה"). משפנה ברוכוב לליכודם הארצי של פועלי-ציון הפלשתינאים, הלך אלישוב בעקבותיו. אנשי וורניז', ובכלל המחוזות של פנים רוסיה, לא היו מיוצגים בוועידת פולטאבה. יתר על כן, רווחו שם תקוות ואף תביעות גמדות לשקוד על איחודם של פועלי-ציון כולם, ובכלל זה הס"ס. ראה 'כרוניקה', 1906, מס. 20, עמ' 45—46. בהתייעצות גרודנה (נובמבר 1906) נכח אלישוב כנציגם של פועלי-ציון במחוז וורניז' (ראה — נחום גירדאפאלקעס, 'די ערשטע יארן' [הוצאת י. ל. פרץ, 1960], עמ' 156 — "א מענטש מיט אויסער געוויינ' לעכע אמביציעס"). ברם, בשנת 1907 חזר אלישוב לפעול במסגרת "הוועד של הסתדרות ביליץ' החדשה" — ראה 19.5.1907, *Пазсвєт*.

² הכוונה למאמר "הפרוגראמה שלנו", שהתפרסם בחוברת דצמבר 1904 של 'בריסקאיה ז'יזנ'.
³ הקבוצה שברוכוב מעיד כאן על ארגונה היתה מבחינת מסגרתה ותכליתה מקבילה לקבוצת "הסתדרות של עבודה" שברוכוב שיתף עצמו בהקמתה בפולטאבה — ראה מכתב בוגרשוב לאוסישקין, הנזכר בהערות לאיגרת א. קבוצה במתכונת דומה הוקמה באודסה (ראה להלן), וקראה לעצמה במפורש "החלוץ". מתגובתו של ברוכוב על הנעשה בהארקוב ניתן ללמוד שאין הוא דבק אך ורק בקבוצות בעלות מגמות קואופ' ראטיביות, אלא עיקר עיסוקו באנשים המבקשים לעלות לארץ ולשרת את המפעל במאמץ אישי.

⁴ מדובר בוועידה אזונית של פלך הארקוב. סדר-היום שלה והחלטותיה פורסמו ב'כרוז' ניקה', 1905, מס' 43, עמ' 49—50.

⁵ החוג האקטיבי נזכר במכתב הנ"ל של בוגרשוב לאוסישקין.

⁶ ראה מכתב כה.

⁷ שלמה קורח מיקאטיניוולאב, ראה 'סאציאליסטישע טעריטאריאליום: זכרונות און מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון די פארטייען ס"ס, י"ס און פאראייניקטע', א (פארט. 1934), 72.

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Тк кк г. Эльяшев, обнаруживающий достаточныя теоретическия способности и некоторую — правда, лишь среднюю — теоретическую подготовку, нуждается в возможности несколько напрактиковаться в агитаторском направлении; тк кк, с другой стороны, нам нужны самоотверженные агитаторы — а г. Эльяшев согласен служить делу; то может быть, Вы согласились бы, чтобы г. Эльяшев побывал со мною или товарищем

Ханмом в каком-нибудь крупном центре, напр. в Киеве или Вильне и практиковался под руководством людей более опытных и более подготовленных. Таким образом можно было бы узнать о степени его подготовленности и о том, к чему он пригоден.

Преданный Вам, ждущий Ваших распоряжений

Б. Борохов

[1904]

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

לפי שמר אלישוב — המגלה כשרונות תיאורטיים מניחים את הדעת. [ושיש לו] גם מידת-מה (אמנם מידה בינונית בלבד) של הכנה תיאורטית — גזקק להודמנות לאמן עצמו בתעמולה. ולפי שאנו מצדנו גוקקים לתועמלנים מסורים לחלוטין, ומר אלישוב נכון לשרת את העניין — אולי תסכים לכך, שמר אלישוב ישהה יחד אתי, או עם החבר חיים [בוגרשוב] באיזה מרכז חשוב, למשל קיוב או וילנה, ויקבל שם הכשרה בהדרכת אנשים בעלי נסיון ומיומנות. כך נוכל לעמוד מקרוב על מידת הכנתו, ולדעת למה הוא מתאים.

המסור לך והמצפה להוראותיך

ב. ברוכוב

¹ ייתכן שמכתב ההמלצה נכתב בנובמבר 1904, בעקבות המכתב הקודם. העבירו לתעורתו אלישוב עצמו (ראה מכתב ז).

1 октября [1904]

Уважаемый Михаил Моисевич!

Ваше письмо, полученное сегодня, поставило меня в очень страшное положение: с одной стороны еще далеко не все закончено в Харькове (хотя почти все можно будет наладить уже письменно), с другой — я еще не знаю, как Вы отнеслись к моему плану ехать мне раньше в Вильну, а потом в Киев. Но — согласно требованиям дисциплины — я повинуюсь Вашему приказанию и еду в Киев сегодня ночью. Однако, в виду того, что я все же был бы полезнее теперь в Вильне, чем в Киеве (кроме всех соображений, высказанных раньше, еще и потому, что мобилизация в Вильне отложена на два месяца; теперь там народ спокойнее, чем будет через месяц, а потому работа теперь несомненно будет успешнее) — то я все же в видах пользы дела прошу Вас принять в расчет все это и распорядиться — уже на адрес г. Златопольского — оставаться ли мне теперь в Киеве.

Вы, я уверен, получили письмо, переданное мною через г. Эльяшева.

Податель этой записки — молодой человек, по фамилии Пищик; этот юноша по собственной инициативе — едет он из Брянска — решил ехать в Палестину. Денег у него нет. Но он полагается на свою работу и ни к чьей помощи не прибегает. У Вас он только надеется получить необходимые сведения. По профессии он — наборщик.

Между прочим, могу Вас порадовать: трагическое положение, в котором находился Добин — а именно, его партия почти вся территориалистская, а сам он палестинец — это положение, говорю я, кончилось в нашу пользу: Добин выходит из партии и остается палестинцем.

Жду Ваших распоряжений, преданный делу и Вам,
уважающий Вас Б. Борохов

1 באוקטובר'

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

מכתבך, שקיבלתי היום, העמיד אותי במצב מוזר ביותר: מצד אחד לא הכל נסתיים בחאריקוב (אף כי כמעט הכל ניתן לסידור בכתב); מצד שני — אינני יודע עדיין את יחסך אל תכניתי לנסוע קודם לוויילנה ואחר כך לקיוב. אולם בהתאם לדרישות המשמעת אני נכנע להוראתך, ונסוע הלילה לקיוב. ברם הואיל ובכל זאת הייתי מועיל עכשיו בוויילנה יותר מאשר בקיוב (מלבד כל השיקולים שכבר הזכרתי קודם, גם מפני שהגיוס בוויילנה נדחה לחודשיים; הקהל שם שקט יותר משהיה בעוד חודש, ועל כן עשויה העבודה שם להצליח יותר), הריני מבקשך, בשים לב לתועלת העניין, לשקול כל זאת, ולהורות — לפי הכתובת של מר זלאטופולסקי² — אם עלי להישאר עכשיו בקיוב.

אני בטוח שקיבלת את המכתב ששלחתי עליידי מר אלישוב. מוסר הפתק הזה הוא אדם צעיר, בשם פישצ'יק; נער זה, הנוסע מפריאנסק, החליט ביוזמתו הוא לנסוע לארץ-ישראל, כסף אין לו, אבל הוא סומך על עבודתו ואינו מבקש עזרה מאיש. ממך הוא מקווה לקבל רק את הידיעות הדרושות. במקצועו הוא סדר, אגב, אוכל לשמח אותך: המצב הטראגי שבו שרוי דובין³ דהיינו: מפלגתו כמעט כולה טריטוריאליסטית, ואילו הוא עצמו — פלשתינאי. המצב הזה — אומר אני — נתגלגל לטובתנו. דובין יוצא מהמפלגה ונשאר פלשתינאי. אני מחכה להוראותיך.

המסור לעניין ולך והמכבד אותך

ב. ברוכוב

¹ התאריך גרשם עליידי ברוכוב בטעות. אפשר שהמכתב נשלח ב-1 לדצמבר מחאריקוב. המכתב חוזר ודן בסדר המסע שכבר נזכר במכתב ה. אף המכתב הזה הועבר עליידי שליח (ראה להלן).

² הלל זלאטופולסקי — המורשה בקיוב.

הכוונה לשמעון דובין שנוולד בשנת 1869 בבובר (פלך מוהילב), ולמד בקורסון. משנתבגר קבע מושבו לשלוש שנים באודסה, דבק בחוגי חובבי־ציון והתפרנס מהוראה. הידיעה כי נצטרף ל"בני משה" איננה מתאשרת על יסוד המידע השמור בתיק "בני משה" שבארכיון הציוני. בראשית המאה מעל דובין ביקאטרינוסלאב. הוא השתתף עם ברוכוב בייסוד חוג ציוני־סוציאליסטי, בשנים 1900—1902 (ראה הערך "פועלי־ציון" ב'אנציקלופדיה יהודית', XII, עמ' 590 ואילך; וגם ב. ברוכוב, "זכרונות — צום 16 יאריקן יובל פון די רוסישע פוע'צ", 'די קעמפער שטימע', מס' 31, פברואר 1916 [הועתק באופן לא שלם ב'דאס נייע וואָרט', מס' 57, 8 במארס 1936]). צמידות של דובין לחוג לא פסקה. בשנת 1904 עבר להארקוב, וגם שם היה קשור תחילה לחוג פועלי־ציון. בסוכות תרס"ד השתתף בהתייעצות חוג "הוורוויז'ניה" בקיוב — ראה 'רויטער פנקס', א (ווארשע, 1921), עמ' 116 ואילך. הוא נטל חלק בוועידת הייסוד של הס"ס באודסה בינואר 1905, ואף נאסר בגינה (עיין 'ידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה', חוברת ג'ד, תרצ"ח, עמ' 52 ואילך). על אותו פרק בהייו מוסב התיאור של בן־ציון דינור, 'בעולם ששקע' (מוסד ביאליק, 1958), עמ' 212 ואילך.

ברוכוב מבחין כאן בקרע בין דובין ליתר חברי פועלי־ציון בתארקוב, אשר נספחו על הזרם הסרטיטוריאליסטי. דובין כאמור היסס (עיין דינור, שם) בדבר קבלת נוסח אנטי־פלשתינאי. מן הטעם הזה הוא נטה לנוסחאות "הוורוויז'ניה", אשר לא הייבוהו לגרוס מיד התנגדות לארץ־ישראל. מה שנצטייר לו לברוכוב כנאמנות לפלשתינה ופורש על ידו כסיכוי להסתפחות על מחנה "ציוני־ציון", לא היה אלא רתיעה מפני אנטי־פלשתיניזם. דובין רחק ממחנה "ציוני־ציון"; הוא חזר והשתתף בינואר 1905 בוועידת אודסה (כנ"ל), ושקד שם על קבלת היתר לכעין "אני מאמין" פרטי שלו. מקץ חודשים פרש דובין מן הס"ס, חזר ודבק בחוג פועלי־ציון היקאטרינוסלאביים. שנטו מאוד ל"וורוויז'ניה". הוא נבחר מטעמם כממלא מקום לקונגרס הציוני השביעי ('כרוניקה', 1905, מס' 26, עמ' 12), ולאחר מכן היה בין מייסדי Серп. עיין גם בהערה על דובין ב'כתבי ברוכוב', ג (ספרית פועלים והוצאת הקיבוץ המאוחד, 1966), 860.

התהייה על חידת עמדתו של דובין בפולמוס עולה אף ממכתבי לייב יפה לאויסישקין מן ה'12 לנובמבר וזמן ה'20 בו (באצ"מ, A/46).

14/X11

Уважаемый Михаил Моисеевич!

В Киеве очень мало работы. Совестно признаться, что за время моего пребывания здесь — больше недели, я однако имел только 5 заседаний, и из них одно несостоявшееся, благодаря наплыву публики, которого не могла вместить квартира — свыше 600 человек по точным подсчетам. Первое было посвящено практике сионизма в нынешний момент и теоретическому обоснованию Вашей программы работы в Палестине. Тут вышло недоразумение, тк. кк публика в Киеве настроена еще более разговорно, чем в Харькове. Для полноты картины и убедительности следовало, как

оказалось, начать не с того конца, и раньше всего изложить теоретическое обоснование сионизма. Этому были посвящены следующие 2 заседания. 4-ое должно было быть посвящено вопросу о территории и Палестине, а также о практической деятельности в Пал. Но, как я уже сказал, чрезмерный излив публики не допустил довершить дело. 5-ое заседание — платный реферат о Иитше, для возмещения расходов по разъездам. Так как сионистская касса, как оказывается теперь, очень бедна, я решил не брать из нее на расходы. Г. Злотопольский сочувствует моему намерению и содействует в устройстве рефератов.

Скудость занятий происходит от того, что в Киеве мало квартир — страха ради иудейска. Я сомневаюсь в том, чтобы здесь можно было сделать что-либо существенное. Между тем, мне предлагают поехать в Проскуров (Под. губ.) и Чернигов, где, как я имею основания полагать, — будет успех, ибо там нет פועלי ציון, портящих молодежь марксистской фразеологией и дебатами, и легче доставать квартиры для собраний. К тому же там все будет приготовлено к моему приезду. В Проскурове мне нужно будет пробыть 2-3 дня, в Чернигове 3-4; если Вы согласитесь, чтобы я поехал, я это сделаю.

В Вильне буду к 1-му явн. Простите мне, уважаемый начальник, мой нижеследующий совет, но, признавая всю необходимость и плодотворность Вашего служения делу, и зная, как много у Вас яростных врагов, я осмелелся бы Вам советовать быть осторожным. Если из среды палестинцев мог выступить такой безумец, как Зелиг Лубан, между тем, как Нордау только красноречив и ничего собственно не делает и почти ничьей вражды своей энергичной работой не возбуждает, то я и все, искренно преданные Вам, имеют основания сильно за Вас опасаться. Повторяю, простите мне, что я касаюсь такого вопроса, но я не могу не тревожиться — слишком уж сильно многие против Вас возбуждены,

בברכת ארץ ישראל

Жду Ваших распоряжений

Преданный делу и Вам Б. Борохов

[קיוב], 14 לדצמבר 1904]

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

בקיוב העבודה מעטה מאוד. אני בוש להודות שבזמן שהותי כאן — למעלה משבוע, היו לי 5 ישיבות בלבד, ובכלל זה אחת שלא יצאה אל הפועל. מפני שהדירה לא יכלה להכיל את הקהל הרב — למעלה מ־600 איש, על פי ספירה

מדויקת. [הישיבה] הראשונה הוקדשה לפראקסיס הציוני בשעה זו ולביסוס תיאורטי של הפרוגרמה שלך² לעבודה בארץ ישראל. כאן חלה אי-הבנה, שכן הקהל פה נוטה לדברנות עוד יותר מזה שבחארקוב. לשם שלמות התמונה ולשם שכוונע היה צריך להתחיל, כפי שמסתבר, לא מן הקצה הזה. אלא לפרוש תחילה את היסודות התיאורטיים של הציונות. לזאת הוקדשו שתי הישיבות שלאחר מכן. הרביעית היתה צריכה להיות מוקדשת לבעיית הטריטוריה ופלשתינה וגם לעניין העבודה המעשית בפלשתינה. אולם, כאמור, נהירת הקהל מעבר לכל שיעור לא אפשרה להשלים את המלאכה³. הישיבה החמישית, הרצאה בת שלום — על ניטשה, לכיסוי הוצאות הנסיעה. מכיוון שהקופה הציונית, כך מסתבר, דלה עכשיו מאוד, החלטתי לא לקחת ממנה להוצאות. מר זלאטופולסקי תומך בדעתי, ועוזר בסידור ההוצאות.

סיבת צמצום הפעולה היא שבקוב יש מעט דירות — פוזדים. מסופקני אם ניתן לעשות כאן דבר של ממש. בינתיים מציעים לי לנסוע לפרוסקורוב (פלך פודולסק) ולצ'רניגוב, שבהן, כפי שיש לי יסוד להניח, תהיה הצלחה. שכן אין שם פועלי-ציון [כתב עברי במקור] המשזיתים את הנוער בפראזיוולוגיה מארקסיסטית ובוויכוחים. וקל יותר להשיג דירות לאסיפות. מלבד זאת, הכל יהיה מוכן לבואי. בפרוסקורוב אצטרך לשהות 2—3 ימים, בצ'רניגוב 3—4. אם תסכים לנסיעתי — אעשה זאת.

בווילנה אהיה ב-1 לינואר. סלח לי, מפקדי הנכבד, על עצתי שלחלף; אני מודה ששרותך לעניין הכרחי ופורה, אבל בידועי מה רבים הם אויביך הקשוחים, אני מעז לעוץ לך להיות זהיר. אם מקרב הפלשתינאים יכול היה לצאת מטורף שזכה, כמו זליג לזבאן⁴, אף כי נורדוי אינו אלא נאה דורש, ובעצם אינו עושה דבר ואינו מעורר איבה כלשהי בפעולתו הנמרצת. הגה לי ולכל אלה המסורים לך בכנות יש יסוד לחשוש לך מאוד מאוד. אני חוזר, סלח לי שנגעתי בשאלה כזאת, אבל איני יכול שלא לדאוג — כבר רבים הם המתנגדים לך בחריפות.

בברכת ארץ ישראל [עברית במקור]

המצפה להוראותיך

המסור לעניין ולך

ב. ברוכוב

¹ את השנה נקל להסיק מהודעת ברוכוב כי הוא עומד לבוא לווילנה ב-1 לינואר 1905. שהוא מועד ההתייעצות של "ציוני-ציון" בווילנה. מכתב זה מגיב בחלקו על איגרת ששלח אוישיסקין לברוכוב, לפי כתובתו של הלל זלאטופולסקי. זהות כותב האיגרת היתה שנויה במחלוקת. האוכרמנה הרוסית, אשר העתיקה את האיגרת לצרכיה, פענחה את שם החתום עליה כשמריהו לויך. את הגירסה הזאת קיבל י. ברגמן, אשר פרסם את המכתב במסגרת מחקרו "פון ערשטע יארן פראלעטארישן ציוניזם", דרויטער פנסק, א (ווארשע, 1921), 144. למענות זאת נתפסו מלקטי איגרותיו של שמריהו לויך (אגרות [דביר, 1966]). וכך גם יצחק ברוידס, ווילנה הציונית ועסקניה (אגרות יוצאי ווילנה, 1939), עמ' 208. כך טעה מגדל זינגר ב'ראשית הציונות הפרולטארית' (חיפה, תש"ך).

צמ' 400. בהתחקותו על המקור ביידיש. אוסישקין כתב בברוכוב רוסית. תרגום האיגרת של אוסישקין וההערות לו — ראה נספח 1.

² "הפרוגראמה שלנו", מאת אוסישקין. ברוכוב ביססה בהרצאות עוד בטרם ראתה אור ברפוט ב"בריסקאיה ז'יון", חוברת דצמבר, 1904, שיצאה לאור בינואר, 1905.

³ בתיאור המאופק מרומנת הצלחתו של ברוכוב במלאכת ההסברה, שכן הנהירה ההמונית באה מתוך העניין שעוררו הרצאותיו הקודמות.

⁴ זליג לובאן התנקש בנורדוי בנשף חנוכה בפאריז בשנת תרס"ד. מוצאו של ז. לובאן מסלך יקאטרינוסלאב, ובעת ההתנקשות היה סטודנט בשוויצריה. ראה Будущность, מס' 50, עמ' 983.

Лондон 13/12.
 Из Варшавы с намерением
 идти в преддверие войны в
 отъездах, Лондон и Мюнхен,
 по вопросу и другим. Целью ин-
 тель к порядку на Мюнхен.
 Работа есть отъезда, нах
 мое предложение, не может.
 быть одно централь. В Мюнх.
 имеет уже порядок работы и
 поработоро основательств. Нам
 надо в порядке и суды ин-
 тель о заграничном на-
 пость, что в разрывех между
 уопять фактов.
 Преданный Справ и Вам
 В. Борухов.

[2 בינואר 1905]

אסתר סרגיבנה הנכבדה!¹

עשיתי זה לא כבר שטות שלא תכופר. דיברו בפני על התנקשות לובאן במאקס נורדוי, והנה עלה על דעתי רעיון שגיוני, שמהרתי להביע אותו במכתב הידוע לך אל מיכאיל מויסיביץ. כל המכתב הזה אינו מיוסד על שום עובדות, ואפילו לא על איאלו השערות שמקורן בניסיון. זה היה רק תשש אווילי, בעל אופי מופשט בהחלט. יודע אני כי למיכאיל מויסיביץ הנערץ עליידי ועליידי כל חברינו יש הרבה מתנגדים רעיוניים, ויש מי שמקנא בו מנימוקי אהבת כבוד אישית — שום טעמים אחרים לחשש השגיוני לא היו לי. לאחר ששלחתי את המכתב, הבינתי את כל העדר הטאקט הפראי שלי, ועוד יותר מצאתיו ללא כפרה לכשנודע לי, כי מיכאיל מויסיביץ איננו בבית, והאיגרת האווילית הזאת, שראוי אני בעבורה כי הקרקע תתמוטט תחתה, תגיע הישר לידיך ותרגיז אותך, ללא טעם כל שהוא. שערות ראשי סמרו, משנודע לי כי אכן אירע הדבר. אין אני יודע, אפוא, כיצד לכפר על חטאי בפני מיכאיל מויסיביץ, ובמיוחד בפניך. אולם מבטיח אני בכל הקדוש לי — בעניין הציוני ובעבודתו של מיכאיל מויסיביץ — כי כל הששותי היו בלתי מיוסדים לחלוטין והפלים. הייתי מאושר לו יכולתי עוד עכשיו לתקן את שגיאתי הגסה עליידי הצהרה כנה זו, שלא היו בידי עובדות כל שהן, ולו ידעתי, שגרענת לפחות עכשיו.

בהערצה עמוקה ובחרטה על העדר הטאקט הגם
ב. ברוכוב

¹ המכתב נכתב לפי כתובתה של אשת אוישקין, אסתר סרגיבנה, ולא נמצא בארכיונו של אוישקין. הוא פורסם עליידי ב. שוחטמן בידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה, תרצ"ח, חוברת ג—ד, עמ' 58, בלי מראה מקום למקור. המכתב נדרש לעניין שברוכוב העלה אותו בפסקה האחרונה של מכתבו מן ה'14 לדצמבר, שלא הגיע לידי אוישקין, אשר שהה באותו זמן בוויילנה (עיין במכתבו של אוישקין לברוכוב, המובא בנספח 1). המכתב עורר התרגשות, וברוכוב נדרש אל נכון להתנצל על כתיבתו.

Одесса 24/1 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Я и Рабинович пробыли в Вильне 2 недели, ничего не делая. Еще при Вас у нас было 2 асифы. В воскресенье, после Вашего отъезда, была асифа в синагоге — 500—600 человек. Говорил Рабинович против терри-тор. и Уганды. Ему возражали, делая выпады против личностей, особенно Вашей. После говорил я на отвратительном жаргоне при гробовой тишине, так как моя аргументация нова для противников. Все было бы хорошо, но третий из моих оппонентов сразу начал с утверждения, что

די פאלעסטינזעס זיינען גאָר ניט ציוניסטן. Это вызвало страшную бурю негодования и скандал — разбили окна синагоги, дрались и т. п. После этого, благодаря стачкам, у нас уже не было больше заседаний. По той же причине мы не могли поехать в другие города Литвы, а так как у меня возня с паспортом, как и у Рабиновича, то и оставаться в Вильне невозможно было. Мы и поехали в Одессу, где теперь подвигаемся с большим успехом. Работы по горло. Вчера, под влиянием моей пропаганды, сорганизовался кружок учащейся молодежи спонистов Сиона.

В Вильне я успел дополнить прежнюю статью о билуйстве и написать новую, еще большую, о территориализме.

Теперь пишу о теории сионизма.

На поездку я с Рабиновичем взяли у Б. А. Гольдберга 40 р. Но они уже разлезлись: 21 рубль билеты и извозчики в Вильне, 3 рубля в дороге и извозчики в Одессе, 4 р. гостинница, ибо пока я не уладил с паспортом пришлось остановиться в первой попавшейся гостиннице. 4 руб. вперед за квартиру, 2 руб. за одну ценную книжку (Ruppin. Jüden der Gegenwart) и т. п. Словом, я уже вынужден был занять 5 р. у Перельмана из делегатского фонда, и нам опять грозит абсолютное безденежье. Поэтому я просил бы выслать мне руб. 20, которые я возьму, если удастся устроить платный реферат. Адрес: Одесса, Базарная ул., 13, М. Дизенгофу, для Борохова. Я имел уже массовое агитационное собрание на 200 челов. с некоторым успехом.

Преданный делу и Вам

Б. Борохов

Что взял у Перельмана, также разошлось.

אודסה, 24.1.05

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

אני ורבינוביץ'¹ שהינו בוילנה שבועיים בלי לעשות דבר. עוד בזמן היותך שם² היו לנו 2 אסיפות. ביום א. אחרי צאתך, היתה אסיפה בבית-הכנסת — 500—600 איש. רבינוביץ' דיבר נגד הטריטוריאליסטים ונגד אוגנדה. התוכחה אתה, תוך התקפות אישיות, במיוחד נגדך. לאחר מכן דיברתי אני בדארגון גועלי, תוך דומיית קבר, לפי שהנמקתי חדשה למתנגדים. הכל היה טוב ויפה. אלא שהשלישי מהחולקים עלי פתח מיד בטענה: "די פאלעסטינזעס זיינען גאָר ניט קיין ציוניסטן". הדבר עורר סערת תרעומת איזמה ושערורייה — ניפצו את שמשות בית-הכנסת. התכתשו וכד'. אחרי כן לא היו עוד אסיפות. בגלל השביתות.³ מאותה סיבה לא

יכולנו לנסוע לערים אחרות של ליטה, ומאחר שיש לי ולרבינוביץ' בעיות פאס¹ פורט, לא יכולנו להישאר בוויילנה. על כן נסענו לאודסה, שבה אנו פועלים עתה בהצלחה רבה. העבודה למעלה ראש. בהשפעת תעמולתי התארגן אתמול חוג של גוער לומד מקרב "ציוני-ציון".

בוויילנה הספקתי להרחיב את המאמר הקודם על הבילויות¹ ולכתוב מאמר חדש, גדול מאוד, על הטריטוריאליזם.² כעת אני כותב על התיאוריה של הציונות.³ לצורך נסיעה לקהנו, אני ורבינוביץ', 40 רובלים מב.א. גולדברג,⁴ אבל הם כבר אזלו; 21 רובל — לכרטיסים וכרכה בוויילנה; 3 רובלים — בדרך וכרכה באודסה; 4 רובלים — מלון. היות שהפאספורט לא סודר עדיין, ונאלצתי ללכת למלון ראשון שנקרה לי בדרך; 4 רובלים — דמי קדימה לדירה; 2 רובלים — בעד ספר רבי-ערך (Ruppın, Jüden der Gegenwart), וכדומה. בקיצור נאלצתי ללוות 5 ר' מפרלמן,⁵ מקרן הצירים, ושוב מאיים עלינו חסרון כסף מוחלט. על כן הייתי מבקש לשלוח לנו 20 ר', שאותם אחזיר, אם אצליח לארגן הרצאה בשכר. הכתובת: אודסה, רח' באוארניה, 13, למ. דיזנוגוף,⁶ בשביל ברוכוב.

כבר קיימתי אסיפת תעמולה המונית, בנוכחות 200 איש, בהצלחה מסוימת. המסור למפעל ולך

ב. ברוכוב

גם הכסף שלקחתי מפרלמן אול.

¹ הסופר יעקב רבינוביץ', אשר נמנה עם התועמלנים הנוסעים של אוישישקין בעת פולמוס אוגנדה. יעקב רבינוביץ' פעל עם ברוכוב בוויילנה ובאודסה, ועל כך מצויים דיווחיו שלו לאוישישקין (ארכיון אוישישקין, אצ"מ A24/125/97). ובהם שורה שלמה של הערות על חברו לעבודה.

² אוישישקין שהה בוויילנה לרגל הכינוס של "ציוני-ציון".

³ הכוונה לנחישול השבתות שאחרי הרצ בינואר, 1905.

⁴ ראה איגרת א והערה ראשונה, ואיגרת ב. ייתכן שברוכוב נדרש להרחיב את המאמר, וכבר חשב על כך כשנתקשר עם סינאיסקי (איגרת ד). הגלויה שלפנינו נשלחה לאחר הכינוס בוויילנה. שבו נוצר המגע הבלתי-אמצעי בין ברוכוב וזיכטנינסקי, שהיה חבר מערכת היבריסקאיה ז'יון. ייתכן שהדרישה להרחבת המאמר על "ביל"ו החדשה" הושמעה בהודמנות זאת. המאמר לא נתפרסם.

⁵ המאמר על הטריטוריאליזם הוא אולי הטיוטה הראשונה של המסה "לשאלת ציון וטריטוריה", אשר נתפרסמה ביבריסקאיה ז'יון, חוברות יוני-אוקטובר, 1905, וייתכן כי בגירסה השלמה שילב ברוכוב את המאמר על "ביל"ו החדשה", או חלקים ממנו, אם כי נמצא מלכנות את התנועה בשם זה.

⁶ מאמר בשם זה נתפרסם ביבריסקאיה ז'יון, חוברת פברואר 1905.

⁷ הכוונה לבוריס גולדברג, מן הציונים הפעילים בוויילנה.

⁸ פרלמן, איש אודסה, הוזמן יחד עם תנה מייזל לכינוס בוויילנה, ומכאן ההיכרות הקרובה יותר עם ברוכוב.

⁹ מאיר דיזנוגוף, שהיה לימים לראש עיריית תל-אביב.

4 часа ночи

1 февраля

№

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Я не считаю своей поездки в Одессу бесплодной: за 12 дней я имел 20 заседаний. Последние 3 дня по 3 заседания, а раньше бывало часто по два. Успех довольно большой. Здесь угадисты очень сильны, и с ними надо бороться: жаль, что так мало времени. Один раз, между прочим, был провал; но полиция, накрыв собрание, ограничилась тем, что переписала всех, а меня особо, как референта. Это, однако, нисколько не остановило дальнейшей работы, которой по горло. Но за то я не успеваю писать, и у меня уже надсажена глотка. Сегодня, после трех заседаний, я даже к концу дебатов с территориалистами охрип.

Здесьние угадисты из молодежи почти открыто уже перешли все к территориализму. Ционизм, однако, силен, и мы вербуем новые кружки. Сегодня я похитил у территориалистов кружок, ими же организованный. Сошелся с רמז; очень симпатичное начинание.

Завтра утром еду на 3 дня с Майзель в Аккерман по предложению г. Шейнкна, а потом, побыв в Одессе еще несколько дней, поеду в Кишинев. Только вот предстоит опять возня с паспортом.

Прежде, чем поехать на Литву, я попросил бы у Вас позволения поседеть недельку — полторы в Полтаве и писать. Отдохнуло бы мое горло и я мог бы написать о теории сионизма. Статью о территориализме обработаю и перепишу в Аккермане и вышлю Вам.

Хелемер, как Вам известно из его письма, требует также, чтобы я что-нибудь написал. Это было бы полезно. К тому же я хочу выпустить теоретическое воззвание к молодежи, как мне предлагают одесские сионисты. Между тем, будучи всегда окружен [רמז רמז] товарищами и не имея свободной минуты, я не могу писать. Средства на прожитие в Полтаве я себе добуду сам, если Вам угодно будет мне разрешить,

Преданный делу и Вам

Б. Борохов

Можно ли узнать у Вас адрес Вольфсона и Бограчева? Впрочем для них я послал бы письмо на Ваш адрес, но сейчас я уже устал -- только поздней ночью удосужился сесть за письма. О, тут в Одессе много работы, и нигде еще я не чувствовал себя так хорошо.

Мой адрес пока на имя Дизенгофа. Не знаете ли Вы точного адреса Кайнарского в Кишиневе? Я думаю заехать к нему.

[אודסה], 1 בפברואר [1905], 4 לפנות בוקר

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

אינני סבור, כי נסיעתי לאודסה לא נשאה פרי! תוך 12 ימים היו לי 20 ישיבות. בשלושת הימים האחרונים 3 ישיבות ביום, וקודם לכן היו לעתים קרובות שתיים. ההצלחה מניחה את הדעת.

האוגנדיסטים חזקים כאן מאוד, וצריך להיאבק אתם; חבל שהזמן כה קצר. דרך אגב, פעם אחת נלכדנו, אבל המשטרה, בגלותה את האסיפה, הסתפקה בכך, שרשמה את המשתתפים, ואותי כמרצה, לחוד. ברם, זה לא עיכב את הפעולה במאומה, והעבודה רבה מאוד, למעלה ראש. אלא שמוחמת זאת אינני מספיק לכתוב, וגרוני כבר ניחר. היום, אחרי שלוש ישיבות ולקראת סיום הוויכוח עם הטרייטוריאליסטים, נצטרדתי לגמרי.¹

האוגנדיסטים הצעירים כבר עברו בגלוי אל הטריטוריאליזם. אבל הציונות חזקה, ואנו מארגנים הוגים חדשים. היום חטפתי מהטריטוריאליסטים חוג, שהם עצמם ארגנו. התקרבותי אל "החלוץ"² — מפעל סימפאטי מאוד.

מחר בבוקר אסע לשלושה ימים, יחד עם מיזל,³ לאקרמאן, לפי הצעתו של מר שינקין,⁴ ולאחר שאשהה באודסה עוד ימים אחדים, אסע לקישיניוב. אלא ששוב צפויה התרוצצות בעניין הפאספורט.

הייתי מבקש ממך רשות לשבת בפולטאבה כשבוע—שבוע וחצי ולכתוב, לפני הנסיעה לליטה. הגרון היה נח, וגם הייתי יכול לכתוב על התיאוריה של הציונות.⁵ את המאמר על הטריטוריאליזם אעבד ואעתיק באקרמאן, ואשלח לך.

אף חֶלְמֶר,⁶ כפי שידוע לך ממכתבו, דורש ממני לכתוב דבר-מה. זה רצוני. נוסף לכך, אני רוצה להוציא קול-קורא תיאורטי אל הנוער, כפי שמציעים לי ציוני אודסה. אלא שמחיותי מוקף תמיד חברים ובלא שיהיה לי רגע פנאי, אין אני יכול לכתוב. אמצעי מחיה בפולטאבה אשיג בעצמי, אם תואיל להרשות לי.

המסור לעניין ולך

ב. ברוכוב

ג"ב. התוכל למסור לי כתובות של וולפסון ושל בוגרשוב? אמנם, אוכל לשלוח להם מכתב לפי כתובתך, אלא שעכשו אני עייף — רק מאוחר בלילה מצאתי זמן לכתוב לך. פה, באודסה, העבודה רבה; בשום מקום לא הרגשתי את עצמי בטוב כל כך. כתובתי לעת עתה על שם דינגנוף, התוכל להשיג לי כתובת מדויקת של קאינאר-סקי בקישיניוב? בדעתי לשהות אצלו.

¹ על ויכוחי ברוכוב עם הטריטוריאליסטים באודסה עיין בריציון דינור, 'בעולם ששקע' (מוסד ביאליק, 1958), עמ' 206 ואילך. וגם 'כרוניקה', 1905, מס' 8, עמ' 27. ת. ש. קאודאן ויוסף לשצ'ינסקי, 'מענטשן פון גייסט און מוט' (ברענאס איירעס, 1962), עמ' 285. תיאור מצועף ניתן ביצירתו של דער נסתר, 'פון פינפטן יאר', 'סאוועטיש היימלאנד', 1964, מס' 1, עמ' 28 ואילך. ועיין גם ברשימתו של ל. פאדריאטישק, 'ארום דעם ראמאן פון פינפטן יאר', שם, עמ' 74 ואילך.

² על עניין "החלוץ" באודסה עיין באיגרת יג, וב'כרוניקה', 1905, מס' 15, עמ' 25.

³ תנה מיזל, שהיתה בעת ההיא סטרוניטית במכון לחקלאות באודסה.
⁴ מנחם שינקין, המורשה של מהוו באלטה.
⁵ עיין באיגרת י, הערה 6.
⁶ יוסף הלמר מפרוסקורוב נמשך אל ברוכוב, ודבק במיוחד בתורת "התנועה התראפבטית". באגרותיו לאוסישקין שילב הרבה משפטים נלהבים על ברוכוב ופעולתו. בקונגרס הציוני ה־7 היה מאנשי סיעתו של ברוכוב, מקרב פועלי־ציון בקונגרס, והמוציא ומביא אליו (ראה ניר, 'ערשטע יארן' [הוצאת י. ל. פריץ, 1960], עמ' 88). לאחר הקונגרס לא השתתף הלמר בארגונו של פועלי־ציון הפלשתינאים, ועסק בארגון "ביל"ו החדשה". הוא אחד החותמים על הקולקורא («О сионистской повинности») שנתפרסם ב־Кадима 1906, מסי 2. הלמר השתתף בוועידה של ההסתדרות הציונית ברוסיה, שהתכנסה באודסה ביולי 1906, ביזמת אוסישקין.

יב

ОБЩЕСТВО

БЕДНЫМЪ ЕВРЕЯМЪ

г. Аккермана

Февраля 3-го дня 1905 г.

г. Аккерманъ

Бессарабской губернии,

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Хотя и не испросив Вашего разрешения, я однако счел абсолютно необходимым съездить в Аккерман вместе с m-lle Майзель. Основания: 1) в Одессе ближайшие 3-4 дня не обещали особенно интересной и плодотворной работы; только с воскресенья ожидается опять работы по горло на несколько дней; 2) аккерманские сионисты чрезвычайно энергичны, и еще не дожидаясь моего — т. е. Вашего — согласия, послали за мною и Майзель в Одессу, и распорядились в Аккермане так расторопно, что за 4 дня пребывания я буду иметь никак не меньше 10 заседаний, к тому же многолюдных. Не желая тратить даром эти несколько дней в Одессе, а также разстраивать их образцовую распорядительность, кроме того, зная, что пока я успею получить от Вас ответ на запрос, пройдет по почтовым условиям не меньше пяти дней, я и поступил в данном случае быстро и самовольно, но за то, надеюсь, с пользой для дела. Выехал я вчера с m-lle Майзель в 11½ ч. дня на лошадях, в 6 часов были мы в Аккермане, а в 8 уже имели большое собрание свыше 200 человек. Сегодня (четверг) будут 2 собрания, днем и вечером, и т. д. В виду разношерстного состава публики я говорил только о сионизме, хотя и по русски, но так популярно, что абсолютно все поняли суть сионизма и

смысл доказательств, как со стороны национальной, так и экономической. М-Ше Майзель присоединила к моему полтора часовому изложению несколько теплых и прочувствованных слов. Вчера было кое что уже сделано тут же и для национального фонда.

Между прочим, те одесские представители, которые привыкли в Вильне считать меня «терапевтическим» (?! — т. е. исключительно теоретиком, злоупотребляющим иностранными словами и научным слогом) неоднократно имели в Одессе случай убедиться в моей способности излагать до-нельзя популярно самые запутанные проблемы, что вызвало у них чрезвычайное изумление, так как за мною в шутку установилось прозвище «терапевтический». К сожалению, я совершенно не умею говорить с жаром и теплотой, которые столь необходимы для массы, и не владею жаргоном.

В Одессе, собственно не было особого возбуждения страстей по поводу Виленского съезда. Но, когда Перельман и Майзель неосторожно заявили, будто, приехав на съезд в качестве частных лиц, они, однако, возвращаются, как официальные, это вызвало справедливое недоумение, у иных перешедшее в гневное возбуждение. Появление постановлений съезда, однако, сразу успокоило всех, а когда я и Рабинович по прибытии разъяснили, что постановления съезда **обязательны** только для его участников, — не осталось почти ли одного упорствующего и большинство поняло даже, что постановления эти слишком ясны, и что поэтому они могут быть приняты, как обязательные и для всех **הם יצו**. Впрочем, после приезда в Одессу я буду иметь, между прочим, одно собрание, где придется подробно поговорить об этом у **הם יצו** — я выступлю в союзе с г. Перельманом в защиту съезда, его приватности, его невыборности, и в то же время компетентности и т. п.

Меня сильно просят в Житомир, где процветают территориалисты, и куда г. Шейнкин уже 2 года обещает послать агитатора. Не мог ли бы я, до поездки вновь на Литву, съездить на неделю в Житомир?

Как Вы относитесь к мысли Хелемера об устройстве съезда агитирующей молодежи для того, чтобы сорганизоваться плотнее и столкнуться между собою?

Преданный делу и Вам (—) Б. Борохов

אקרמאן — 3 לפברואר 1905¹

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

אף על פי שלא ביקשתי רשותך, מצאתי בכל זאת כי נחוץ בהחלט לסור לאקרמאן יחד עם העלמה מייוול². טעמי הדבר: (א) ל-3—4 הימים הקרובים באודסה לא נחזתה עבודה מעניינת ביותר ופורייה; רק החל מיום א צפויה שוב עבודה למעלה ראש לימים מספר. (ב) הציונים שבאקרמאן נמרצים באופן יוצא מן הכלל, ובלי להמתין להסכמתי — כלומר להסכמתך — שלחו להביא אותי ואת הגב' מייוול מאודסה, וכלכלו את העניינים באקרמאן בזריות רבה כל כך, שבארבעה ימי שהותי כאן תהינה לי לא פחות מ-10 ישיבות, וישיבות רבות עם. לפי שלא רציתי לבזבז את מעט הימים האלה באודסה, וכדי שלא לשים לאל את זריותם המופתית, ומלבד זאת, לפי שידעתי שעד שיהא סיפק בידי לקבל תשובה לשאלה, יחלפו לפי תנאי הדואר לא פחות מחמישה ימים, נהגתי במקרה זה במהירות ועל דעת עצמי, אבל כפי שאני מקווה — לתועלת העניין, יצאתי אתמול בשעה 11 ומתחה עם העלמה מייוול, בעגלת סוסים. בשעה שש היינו באקרמאן, ובשעה שמונה היתה לנו כבר אסיפה גדולה, למעלה מ-200 איש. היום (יום ה) תתקיימנה שתי אסיפות, בצוהריים ובערב, וכו'. בגלל ההרכב הרבגוני של הקהל לא דיברתי אלא על הציונות בלבד, אמנם ברוסית, אבל בצורה פופולארית כל כך, שהכל בהחלט הבינו את מהות הציונות ואת הגיון הדברים, הן מן הבחינה הלאומית והן מן הבחינה הכלכלית. העלמה מייוול הוסיפה על הרצאתי, שארכה כשעה ומחצה, קצת מלים חמות ומרגשות. אתמול נעשה כאן אף משהו לטובת הקרן הקיימת.

דרך אגב, אותם נציגי אודסה, שהורגלו לראותני בוילנה כ"תראפבט"^(?) — כלומר תיאורטיקן בלבד, המנצל לרעה מלות לעז וסגנון מדעי — היתה להם באודסה יותר מהזדמנות אחת לעמוד על יכולתי להסביר בדרך פופולארית מאיך כמזה את הבעיות המורכבות ביותר.³ דבר זה התמיהם ביותר, שהרי דבק בי בדרך הלצה הכינוי "תראפבט". לצערי, אין אני יכול בשום פנים לנאום בלהט ובחום, הנתוצים כה להמון, ואין אני שולט בז'ארגון.

באודסה לא היתה, למעשה, סערת רוחות מיוחדת בשל הכינוס הווילנאי. אבל כאשר פרלמן ומייוול הצהירו, שלא בזהירות, שאם כי נסעו לכינוס כאנשים פרטיים, הרי בשובם הם בכל זאת אנשים רשמיים, עורר הדבר, ובדין, תמיהה, שהתפתחה אצל מקצת האנשים להתעוררות שברוגז.⁴ פרסום החלטות הכינוס הרגיע את הכל מיד, וכשבאנו אני ורבינוביץ' והסברנו שהחלטות הכינוס אינן מתייבות אלא את המשתתפים — לא נותר עוד אדם שיעמוד בסירוב, והרוב הבין אפילו, שהחלטות האלה בהירות למדי, ולפיכך ניתן לאשרן כמהיבות אף את כל "ציוני-ציון". אגב, כשאבוא לאודסה, תהיה לי גם אסיפה של "ציוני-ציון", שבה אצטרך לדון בפרוטרוט בעניין זה — אשתף פעולה עם מר פרלמן בהגנת הכינוס [שהתבסס על] ציונו הפרטי, היותו בלתי-נבחר ומוסמך בעת ובעונה אחת, וכד'.

מפצירים כי מאוד שאבוא לז'יטומיר, שבה הטריטוריאליסטים משגשים,

ושאליה הבטיח מר שינקין זה שנתיים לשלוח תועמלן. שמא אוכל לסור לשבוע לז'יטומיר. לפני נסיעתי בחזרה לליטה?

מה יחסך לרעיונו של חלמר בדבר עריכת כינוס של הנוער העוסק בתעמולה. כדי להדק את הארגון וכדי להידבר בינינו לבין עצמנו?⁴

המסור לעניין ולך

ב. ברוכוב

¹ המכתב נתפרסם עליידי ב. שוחטמן במוסף ידבר, 21.12.34. המקור שמור במחלקת כתבי-היד והארכיונים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.

² חנה מייזל, לימים אשתו של אליעזר שוחט, ומנהלת הוות הלימוד בנהלל.
³ הלשון "תראפבטי", בשימוש "תנועה תראפבטית", היא בגדר טרמינוס טכניקוס שברוכוב נוקטו במסותו הגדולה "לשאלת ציון וטריטוריה". מן המכתב מסתבר כי הוא נקט לשון זאת בכינוס וילנה, והדבר עורר תגובות שונות. אין זאת אומרת כמובן שמונה זה לא היה רגיל אצלו אף קודם לכן.

⁴ חנה מייזל ופרלמן הוזמנו לכינוס בוילנה עליידי אוישיסקין. שעקף את ההליכים הלגיטימיים. באודסה עורר הדבר תרעומת יתרה, שכן "ציוני-ציון" שבמקום היו מאורגנים מזה זמן רב. נוהגו של אוישיסקין נבע גם מרצונו לסכל נסיונות לליכוד "ציוני-ציון", שלא בהנהגתו המפורשת. ראה תיקי אוישיסקין בארכיון הציוני המרכזי. מכתב ז'בוטינסקי לאוישיסקין מן ה-16 לינואר 1905; מכתב רבינוביץ' לאוישיסקין מן ה-30 לינואר. ומכתב אוישיסקין למוסנזון מן ה-16 לינואר 1905. תיקי מוסנזון, שם.

תגובה רשמית למחצה ב'כרוניקה', 1905. מס' 5 מה-30 לינואר, עמ' 41. ראה גם לייב יפה, 'בשליחות עם', מכתב למ. אוישיסקין מן ה-21 לינואר 1905. עמ' 34. אגב, מדובר שם במייזל וניימן, וצריך להיות — מייזל ופרלמן.

⁵ העניין מוצג כאן במסגרת מוקציונאלית מצומצמת. אבל ייתכן שחלמר נתכוון לארגון נוער של ממש.

21

Одесса 10/II 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Два раза предписывать мне одно и то же Вам незачем трудиться: раз Вы уже написали мне, чтобы я позаботился о Ционе-Цион, чтобы они признали Виленскую платформу, то я уже об этом стараюсь и не уеду из Одессы до тех пор, пока не добьюсь этого. Принципиальных препятствий в этом нет; но до сих пор затруднения происходят от инертности здешних сионистов, которых трудно собирать и еще труднее заставить сразу все решить. Всегда начинаются нескончаемые и ненужные дебаты по каждому пункту программы в отдельности. Но на днях — обещаю Вам — требуемое признание виленских постановлений одесскими Ционе-Цион будет послано в «Евр. Ж...».

Между прочим, чем объяснить, не знаете ли Вы, замедление в печата-

нии моей статьи? רצון пока насчитывает 12 действительных членов и 3-4 испытуемых. Они многим желающим отказывают, ибо стремятся к полной солидарности и к абсолютному духу товарищества. Все это — мальчишки экзальтированные и наивные, весьма бедные в финансовом отношении, и богатые верою. Живут вместе, едят вместе и общим видом своего общежития дают как бы предзнаменование будущих наших артелей.

Они сильно обеспокоены недоумением, как и куда им поместить еще неполюющиеся у них капиталы. На имя частного лица, раз Вы от этого отказались, они не решаются, поймав, что самый честный человек может ручаться только за себя, но уже не за своих детей и наследников. Сам רצון не является юридическим лицом. Словом, дело трудное. Я не мог им ничего дельного посоветовать. Если Вас не затруднит, напишите им, пожалуйста, по адресу: Госпитальная 55, г-ну Юрковецкому, для Халуца.

Г. Шейнкин обещал мне написать из Кишинева, ехать ли мне в Кишинев, Житомир или Балту. Но, во-1, он ничего не пишет; во-2, в Одессе слишком много работы, чтобы надеяться закончить ее за 3-4 дня; в-3, мое горло уже порядком отказывается мне верно служить; в-4, мне все же надо писать, исправлять и дополнять статью о территориализме, написать подробно о рабочей палестинской артели и о теории сионизма — поэтому я просил бы Вас разрешить мне поехать прямо из Одессы в Полтаву, а потом я уже направился бы в район г. Шейнкина или же на Литву — смотря по тому, как Вы решите. Здесь я не могу писать, даже читать, ибо ни на минуту не остаюсь один. Между тем, мне надо поспешить с писаньем, ибо весна, без всякого сомнения, принесет нам новые погромы, и в такое тревожное время невозможно будет сосредоточиться на писании.

Товарищу Хелемеру я также отвечал, что считаю его планы преждевременными, и чрезвычайно рад, видя, что мой взгляд сходится с Вашим.

Я осмеливаюсь просить Вас: если Вы найдете возможным сообщить мне что-либо об успехах в Палестине. Это придало бы мне много уверенности в агитации. В идеале же я уверен и без всяких успехов.

М-Пе Майзель, должно быть, поедет по Елисаветградскому району; занятия на курсах прекратились.

«Еврейская Жизнь» пошаливает: видно, что редакция состоит из мальчиков. Пустыя фразы о *Gegenwartsarbeit* на месте и мальчишеския выходки против Вашей (-нашей) «нашей программы». Я думаю, если бы написал статью в ответ «Одному из многих», это бы имело некоторое зна-

ценне: я понимаю, что Вам и некогда и, главное, не охота связываться с пустыми фразерами, а я, под псевдонимом «Одного из сионистов-пролетариев» мог бы показать, что Вашу (-нашу) программу разделяют и те, кого уже никто, даже при самом пристрастном отношении, не заподозрит в несочувствии еврейскому «пролетариату».

בברכת ציון

Преданный Сионскому делу и Вам

Б. Борохов

אודסה, 10.2.05

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

אין צורך שתטרח להורות לי פעמיים אותו הדבר. כבר כתבת לי פעם אחת שאדאג לך, שציוני-ציון יכירו בפלאטפורמה הווילנאית. ובכן אני כבר משתדל בעניין זה, ולא אסע מאודסה כל עוד לא אשיג זאת. אין מכשולים עקרוניים, אולם עד כה מקור הקשיים באינרציה של הציונים המקומיים. שקשה לאסוף אותם, ועוד יותר — להכריחם להחליט לאלתר. תמיד פותחים בוויכוחים אינסופיים ומיותרים על כל נקודה ונקודה שבמצע. אבל — אני מבטיח — בימים הקרובים תישלח ל'יב'רסקאיה ז'יון' ההכרה הנדרשת בהחלטות וילנה מצד ציוני-ציון באודסה.

אגב, שמא תדע במה להסביר את עיכוב הדפסת מאמרי?

"החלוץ" מונה, לעת עתה, 12 חברים מלאים ו-3—4 מועמדים. הם דוחים מעוניינים רבים, שכן הם שואפים לסולידאריות מלאה ולרות חברות אפסולוטיה. כל אלה — נערים נלהבים ותמימים. עניים בכסף ועשירים באמונה. חיים בצוותא, אוכלים יחד, וכל צורת חיי החברה שלהם היא כאילו בשורה לארסלים העתידיים שלנו.²

הם מודאגים מאוד משום אי-הידיעה איך ואיפה להפקיד את ההון שעדיין אינו ברשותם. כיוון שסירבת, אין הם מעיזים להפקידו על שם אדם פרטי, כי מבינים הם שאף אדם ישר ביותר יכול לערוב רק לעצמו, אבל לא לילדיו ויורשיו. ואילו "החלוץ" עצמו אינו אישיות יורידית. בקיצור — עניין קשה. לא יכולתי לעוץ להם עצה מועילה. אם אין זו טרחה גדולה — אנא, כתוב להם לפי הכתובת: רח' הוספיטאלנאיה 55, למר יורקובצקי, בשביל "החלוץ".

מר שינקין הבטיח לכתוב לי מקשיגיוב, אם לנסוע לקשיגיוב. לזייטומר או לפאלטה. אבל, ראשית — הוא אינו כותב דבר, שנית — העבודה באודסה רבה מכדי שאוכל לקוות לסיים אותה תוך 3—4 ימים; שלישית — גרוני מסרב כבר בדרך קבע לשרת אותי נאמנה; רביעית — הלא חייב אני לכתוב: לתקן ולהשלים את המאמר על הטריטוריאליזם, לכתוב במפורט על ארטל העבודה הפלשתיני³ ועל תורת הציונות — לכן אני מבקש להרשות לי לנסוע מאודסה ישר לפולטאבה; משם הייתי נוסע למחוזו של מר שינקין או לליטה — לפי החלטתך. כאן איני יכול לכתוב, ואפילו לא לקרוא, מפני שאינני נשאר לבדי אף לרגע אחד. והרי

עלי למהר בכתיבה, מפני שהאביב יביא. ללא ספק, פוגרומים חדשים, וכימי חרדה כאלה אי-אפשר יהיה להתרכז בכתיבה.
 גם אני עניתי לתבר הלמר שתכניותיו הוצעו לדעתי קודם זמנך, ושמתתי מאוד בראותי, שדעתי עולה בקנה אחד עם דעתך.¹
 אני מעז לבקשך: אם תוכל — הודע נא לי דבר-מה על ההתקדמות בארץ-ישראל; זה היה מוסיף לי ביטחון בתעמולה. באידיאל אני בטוח גם בלא כל התקדמות.
 הגב' מיזל תיסע, מן הסתם, במחוז יליסאבטגראד; הלימודים בקורסים נפסקו. 'ביריסקאיה ז'ינן' משתוללת: נראה, כי המערכת מזרזת מילדים, מליצות ריקות על Gegenwartsarbeit [= עבודת ההווה] והתפרצויות נגד "הפרוגראמה שלנו" שלך (= שלנו). נראה לי, כי אילו כתבתי מאמר תשובה ל"אחד מני רבים"² היתה נודעת לדבר חשיבות מה. אני מבין כי לך אין פנאי, וגם, בעיקר, רצון לטפל בבעלי מליצות ריקות; ואילו אני, בחותמי בפסכדונים "אחד הציונים הפרולטארים", יכולתי להראות, כי הפרוגראמה שלך (= שלנו)³ היא גם נחלתם של אלה שאותם לא יוכל לחשוך אף אחד, וזו היא לו יחס משוא פנים, בהוסר אהדה ל"פרולטאריין" היהודי.

בברכת ציון
 המסור לעניין הציוני ולך
 ב. ברוכוב

- ¹ המדובר במאמר על "הבילוינות", שהדפסתו נתבטלה אל נכון.
- ² מעניין הקשר שרואה ברוכוב בין עקרונות החיים של קבוצת "החלוץ" באודסה לבין "הארטלים העתידיים שלנו". כלום הסכים גם אוסישקין לפרוש קולקטיביסטי זה?
- ³ הכוונה לא לגירסה של המאמר על ה"בילוינות", שכן זה נמסר לדפוס, וברוכוב שואל לגורלו. המדובר הוא אפוא במאמר שנועד להסביר את רעיון הארטל, הכלול ב"פרוי-גראמה שלנו" משל אוסישקין. מאמר זה לא נתפרסם, ואין אנו יודעים אם ברוכוב הגישו לדפוס, ואם השלימו בכלל.
- ⁴ עיין במכתב יב ובהצעות האודסאים הנזכרות במכתב יא.
- ⁵ הרשימה בהתימת השם הברזי Один из многих התפרסמה ב"כרוניקה", 1905. מס' 3—4. בה הוקע רעיון הארטל בלשון "איוה שיר תהילה לניצול ולעבודות בשם הציונות המשחררת".
- ⁶ הלשון "שלונו" מודגשת בכתב-היד פעמיים בשני קווים, והדבר ראוי לתשומת-לב. ייתכן שזה ביטוי להזדהותו של ברוכוב עם "הפרוגראמה שלנו" של אוסישקין, ואולי יותר מזה — רמז לא רק לשיתוף רעיוני, אלא לשיתוף בעצם ניסוח הדברים.

יך

Одесса, 15/II 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Вчера меня опять накрыла полиция на сионистском собрании. Отнеслись уже строже — меня узнали — но сошло благополучно.

Относительно признания Виленской платформы дело уже налаживалось:

в комитете все согласились принципиально, хотя большими затруднениями грозил пункт о руководящем центре, чего и следовало ожидать. Кроме того, в некоторых отдельных кружках виленскую программу бойкотируют. Но все скоро уладилось бы, да [מלה מחוקה] вот теперь выплыла совсем другая забота: на 19-ое и ближайшие затем дни повсеместно ожидаются жестокие погромы. Поэтому заботу о Ционе-Цион придется надолго оставить.

В Кишиневе теперь, по сообщениям тамошних сионистов и г. Шейнкмана, работать невозможно, по крайней мере ближайшие две недели.

В Одессе я теперь бесполезен; поэтому я думаю на денек съездить в Елисаветград, где я был бы теперь полезен в виду нависшей тревоги, ибо там вовсе нет людей; потом поеду поскорей в Полтаву. Сегодня еду. Напишу из Елисаветграда и Полтавы.

Надеюсь, что гроза минует; тогда опять возьмусь за регулярную работу под Вашим руководством.

Преданный Сиону и Вам

Б. Борохов

אודסה, 15.2.05

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

אתמול גילתה אותי המשטרה שוב באסיפה ציונית. התייחסו אלי ביתר חומרה — הכירו אותי. אבל הכל נגמר בשלום!

ביחס להכרה בפלאטפורמה הווילנאית — העניין כבר הסתדר; בוועד הסכימו כולם עקרונית. אף כי הסעיף בדבר המרכז המנהל עורר קושי, דבר שהיה צפוי מראש. מלבד זאת, בחוגים אחדים מחרימים את הפלאטפורמה הווילנאית. כל זה היה מסתדר, אלא שצפה דאגה אחרת לגמרי: בכל המקומות מצפים לפוגרומים אכזריים ב־19 לחודש ובימים הקרובים שלאחריו, ועל כן נחוץ יהיה לדחות את הטיפול בציוני־ציון לזמן רב.

לפי ידיעות שהגיעו ממר שינקין ומהציונים בקישיניווב, לא תיתכן שם עכשיו כל עבודה, לפחות במשך השבועיים הקרובים.

באודסה אין בי עתה תועלת; עלה בדעתי לנסוע ליום ליליסאבטגראד, שבה אוכל להועיל נוכח הבהלה הצפויה, שכן אין שם אנשים כלל; אחר כך אמהר לפולטאבה. היום אסע, אכתוב מיליסאבטגראד ומפולטאבה.

אני מקווה, שהאימה תחלוף; אז אפנה שוב לעבודה סדירה בהנהגתך.

המסור לציון ולך

ב. ברוכוב

¹ על היפוש משטרתי זה נשתמר דין וחשבון של קצין האיכראנה. עותק הדו"ח נמצא בארכיון העבודה, תעודות האיכראנה, מס' 51.

Подтава 19 27/II 05

15

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Выехал я из Одессы 15-го вечером; прибыл в Елисаветграде 13 часов от поезда до поезда, но мое пребывание там оказалось лишним, хотя я и был на двух заседаниях, так как за ближайшие неотложные нужды там взялись люди повнятельнее меня. В Полтаве я был чрезвычайно полезен эти дни, но тревожное время, как Вам известно, всюду прошло благополучно, — сверх ожидания благополучно.

По нездоровью мое писание последнюю неделю подвигалось слабо; однако, сегодня я уже кончаю довольно подробную статью о Gegenwartsarbeit и о «Нашей (= нашей) программе». Завтра закончу и дополнения к статье о территориализме. Я пишу обе вещи одновременно, в перемежку — так мне легче писать. Я думаю, закончив переписывание, раньше, чем послать в «Еврейскую Жизнь», послать обе вещи Вам на рассмотрение, если только это Вас не затруднит.

В Одессу я написал запрос о ходе дел с признанием Виленской платформы, но еще не получил ответа.

До сих пор я не писал ничего, потому что ничего еще не сделал — законченного. Но не в силах был больше тянуть, и теперь пишу, даю отчет о том, что не сделано.

Последнее время наблюдается повальный переход רצף לרצף в ряды ассимиляторов — крайней левой. Теоретики, руководители кружков, одни за другим порывают свою эфемерную связь с сионизмом, а кружки сиротеют и предоставляются на произвол судьбы. Момент крайне неблагоприятный для сионизма, и конгресс будет, по всем видимостям, чрезвычайно жидкий, но за то можно быть почти уверенным, что территориалистских делегатов вовсе не будет. Однако угандисты-почлежники сильны.

Где теперь Бограчев? Жду Ваших распоряжений.

Преданный Сиону и Вам

Б. Борохов.

Адрес: Полтава, Кобелякская ул., д. Пиллипенки часовому мастеру Мельцеру для меня.

פולטאבה, 27.2.1905

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

יצאתי מאודסה ב־15 בערב, שהייתי ביליסאבטגראד 13 שעות — מרכבת לרכבת, אלא ששהייתי שם היתה מיותרת, אף כי נכחתי בשתי ישיבות, מאחר שבעניינים הדחופים שאינם סובלים דיחוי מטפלים שם אנשים בעלי השפעה גדולה משלי. בפולטאבה הייתי מועיל מאוד בימים אלה. כפי שידוע לך, עברו ימי התרדה בכל מקום בשלום, למעלה מהמשוער.¹

בשל ליקויי בריאות התקדמה כתיבתי בשבוע האחרון לאט; עם זאת אני מסיים היום מאמר מפורט למדי על *Gegenwartsarbeit*, ועל "הפרוגרמה שלנו" (= שלנו).² מתר אסיים את ההשלמות למאמר על הטריטוריאליזם. אני כותב את שני הדברים בעת ובעונה אחת חליפות — כך קל לי יותר לכתוב. עם גמר ההעתקה, בטרם אשלחם ל־יבריקסאיה ז'יון, יש בדעתי להעבירם אליך לעיון, אם אין זה מכביד עליך.

כתבתי לאודסה, ושאלתי איך מתנהל עניין ההכרה בפלאטפורמה של וילנה, אבל טרם קיבלתי תשובה.

עד כה לא כתבתי כלום, מכיוון שעדיין לא עשיתי דבר שלם. אלא שלא יכולתי להתמהמה עוד, וכעת אני כותב דו"ח על מה שלא נעשה.

ניכרת נהירה של פועלי־ציון לשורות המתבוללים של השמאל הקיצוני. תיאור־טיקנים, מנהלי חוגים, מנתקים בזה אחר זה את הקשר המדומה עם הציונות, החוגים מתייתמים ומופקרים לשרירות גורלם. השעה בלתי־נעימה ביותר לציונות,³ והקונגרס יהיה קלוש מאוד, מכל הבחינות, אבל דבר אחד יכולים אנו לדעת כמעט בוודאות — לטריטוריאליסטים לא יהיו צירים כלל, אפס, האוגנדיסטים (מבקשי מקלטי־לילה) חזקים.

איפה בוגרשוב כעת? אני מחכה להוראותיך.

המסור לציון ולך

ב. ברוכוב

הכתובת: פולטאבה, רח' קובליאקסקאיה, בית פיליפנקו, לשען מלצר, בשבילי.

¹ במכתב להוריו מן ה־10 למרץ 1905 (המכתבים שמורים ב־New York Public Library ותצלום בארכיון העבודה בתל־אביב) פירש ברוכוב את סיבת התרדה. ה־19 לפברואר הוא יום השנה לרפורמה של שנת 1861. ציפו שיהיו בו מהומות פוליטיות "ומהומות" נגד, כלומר פוגרומים על יהודים, ארמנים, תלמידים".

² מעניין שוב כפל המלה "שלונו" (ראה הערה 6 לאיגרת יג). המדובר כנראה בתשובה של ברוכוב לביקורתה של "אחד מני רבים", והיא לא נתפרסמה.

³ אולי יש כאן רמז להשפעת שביתת יווארי־פברואר על הנזער היהודי.

19 10/III 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Здесь на днях был Хаим, Он хотел, чтобы я поехал с ним в Гадяч, и с этой целью обещал мне телеграфировать из Миргорода, но пока я не получил телеграммы, и думаю, что не получу, так как Хаим уже, наверно, поехал в Одессу.

Ему удалось получить от здешнего Братства письменное обязательство выплатить пай «Геулы» в течение 1905 года.

Условия для писания у меня все время чрезвычайно неблагоприятны; мне совестно признаться в этом — я здесь успел написать немногим лишь больше, чем в Вильне за меньший срок, при чем я в Вильне еще успел изучать вопрос о колонизации и еще кое что полезное. Причиной являются почти непрерывные приезды разных товарищей и знакомых. Давид из Харькова, Хмилька и Добин, братья Мельцера — из них один приехал из Елисаветграда, где работал для сионизма; Хаим — словом, все встречи и проводы. Кроме того, тут на меня смотрят, как на общественное достояние, и писать мне удастся лишь по ночам, хотя я и избегаю заседаний.

В виду всего этого, я еще не кончил писания. К тому же присоединилась и боязнь обыска. Ко мне валит такая масса знакомых, что за моей квартирой установлен надзор. Боясь, чтобы не пропали мои рукописи, как то случилось с прошлогодними, я теперь спешу написать лист, сдать его в надежное хранение, что еще больше замедляет писание.

Поэтому я думаю, что лучше всего мне будет поехать в Гомель. Там я посижу первых три — четыре дня безвыходно в гостиннице и буду кончать писание, а после выйду на работу. Если Вы одобряете мой план, то я попрошу бы Вас прислать мне денег на расходы. Проезд в Гомель и Минск (быть может, и Бобруйск) обойдется рублей в 9-10, плата за № №, я думаю, копеек по 60 в сутки maximum, пропитание и т. п. — на месяц мне всего понадобится рублей 40. Быть может, мне удастся устроиться у товарищей — тогда и того меньше выйдет. Но на всякий случай, я просил бы выслать рублей сорок, и сообщить к кому бы мне в Гомеле обратиться.

Адрес для денег: Полтава, Гостинница «Вена», Берке Мойсееву Борохову.

בדין אמת Преданный Циюну и Вам

Б. Борохов

[פולטאבה], 10 במרץ 1905¹

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!
 בימים אלה היה כאן חיים.² הוא רצה שאסע יחד עמו לגאדיאן, ולשם כך הבטיח לי לטלגרף ממירגורוד, אולם לפי שעה לא קיבלתי את הטלגראמה, וסבורני שגם לא אקבל אותה, מכיוון שחיים נסע כבר בוודאי לאודסה.
 הוא הצליח לקבל מבראטשני³ שבכאן התחייבות בכתב לשלם במרוצת שנת 1905 תמורת מניה של "גאולה".

התנאים לכתיבה הם אצלי כל הזמן בלתי-נוחים עד מאוד. אני בוש להודות בכך — הספקתי כאן לכתוב רק קצת יותר ממה שהספקתי בוויילנה בזמן מועט יותר. בוויילנה הספקתי גם ללמוד את שאלת הקולוניזאציה ועוד משהו מן המועיל. הסיבה לכך היא ביקורים כמעט בלתי-פוסקים של חברים ומכרים שונים. דוד מחארקוב,⁴ כמילקע⁵ ודובין,⁶ האחים מלצר — האחד בא מיליטאנטגראד,⁷ אשר שם פעל למען הציונות; חיים, ביקצור פגישות ופרידות. מלבד זאת מסתכלים עלי כאן כעל נכס ציבורי — ולכתוב אני מצליח רק בלילות, אף על פי שאני נמנע משיבות.

בגלל כל אלה עדיין לא גמרתי את הכתיבה. נוסף לזה גם מפחד חיפוש. נמשך אלי המון כה רב של מכרים, עד שנתבעה שמירה על דירתי. מחשש שמא ילכו כתביידי לאיבוד, כמו שאירע לכתבי אשתקד, אני נהפז עכשיו, עם גמר גיליון, למסור אותו לשמירה מהימנה, מה שמאט עוד יותר את הכתיבה.⁸

משום כך חושב אני, כי טוב יותר יהיה לי לנסוע להומל. שם אשב במשך שלושה-ארבעה הימים הראשונים בבית מלון, מבלי לצאת, ואגמור את הכתיבה, ואחר כך אצא לפעולה. אם אתה מאשר את תכניתי, הייתי מבקש ממך לשלוח לי כסף להוצאות. הנסיעה להומל ולמינסק (ואולי גם לבוברויסק) תעלה 9—10 רובלים; התשלום בעד אכסניה יעלה, סבורני, 60 קופיקות למעת לעת לכל היותר; למזונות וכו' למשך חודש אהיה צריך בסך הכל 40 רובלים. אולי אצליח להסתדר אצל חברים ויעלה פחות. מכל מקום הייתי מבקש לשלוח ארבעים רובלים ולהודיע לי אל מי עלי לפנות בהומל.

הכתובת לכסף: פולטאבה, מלון "וינה". ברקו מויסיביץ' ברוכוב.
 "בברכת ציון" המסור לציון ולך
 ב. ברוכוב

¹ המכתב נתפרסם גם בידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה, תרצ"ח, חוברת ג'ד, עמ' 59 ואילך. המקור שמור בארכיון העבודה, בתיק מכתבי ברוכוב.
² חיים בוגרשוב נמצא אז בדרכו לאודסה, ומשם לארץ-ישראל. עיין במכתב אוסישקין למוסנזון מרו אדר ב, בתיק מוסנזון באצ"מ (A/45).
³ בראטשני — יהודי אמיד בפולטאבה. המו"מ עמו בענין קניית מניית "גאולה" נזכר במכתב בוגרשוב לאוסישקין השמור בארכיון הציוני (A/24/81/2).
⁴ פרוש' בן-ציון דינור אמר לי שלדעתו מדובר ברוד גפשטיין, ולא כפי שפירש ב. שוחטמן בידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה, שם.

6 כמילקע אינגו אלא כמעלניצקי, שולייט חייטים מיקאטרינסלאב, שנמנה עם פעילי פועלי-ציון. נזכר ב'סאציאליסטישער טעריטאריאליזם, זכרונות און מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון די פארטיין ס"ס, י"פ און פאראייניקטע, א (פאריז, 1934), עמ' 72.

7 פעולותיהם העצמיות של הוורווינצנים, לאחר שנכשלו מאמציהם לכוף גישתם על הס"ס, ואולי יש כאן לפנינו עדות לנטינו של דובין להביא את ברוכוב בסדר פעולתם, מכל מקום עשוי היה ברוכוב ללמד בשיחת אלה פרטים חדשים על הטאקטיקה של ה"וורווינציה".

8 האחד שהיה בליסאבטגראד הוא ליובה (אריה) מלצר, שמילא שם את מקומו של ברוכוב. ראה זכרונות ד. סמילנסקי בידיעות הארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה, תרצ"ח, חוברת ג"ד, עמ' 69. ב'הוציא לאור את ברוכוב מתכוון כאן לאבדן ה"הגויגים" (חטיבה א) בדצמבר 1903. ראה גלויהו להוריו מן ה'9 לדצמבר 1903 (שמורה ב" New York Public Library, ותצלום בארכיון העבודה).

יז

18 марта

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Начав писать в ответ одному из многих, я — в виде писем — растянулся до невозможности. Получилась статья о Gegenwartsarbeit, к тому же незавершенная, а об авторе заметки ни слова. Мне трудно было писать ее, и я обратился к статье о территориализме. Больше 100 страниц. Теперь я обрабатываю ее. Через неделю будет готова. Получив позавчера Ваше письмо, я, однако, сразу не мог еще бросить статьи о территориализме; но вчера засел за ответ. Одному из многих, сидел целую ночь и заново написал на чистовую, как мне кажется достаточный ответ. Мне остается кончить лишь несколько строк. Но уже 7 часов вечера, и отправить ее сегодня нельзя. Вышлю завтра утром. Статейка почти вдвое больше заметки «Одного из многих»; но я пишу медленно, и при слабом зрении — мне понадобились целые сутки для написания.

Я тут сильно задолжался в гостинице. Нельзя ли было бы мне выслать больше 20 р., если возможно хоть 25-30, и я сразу поеду в Минск. Там я, быть может, нашел бы источник для возмещения денег.

Итак, завтра высылаю статью; а через неделю уж должно быть, из Минска, пришлю о территориализме — доскональное исследование.

Если Вы еще не выслали денег, то, пожалуйста, по другому уже адресу: Кобелякская ул., д. Пиллипенки, кв. часового мастера Мельцера, Берке Мойсееву Борохову.

Преданный Спону и Вам

Б, Борохов

[פולטאבה], 18 במרץ [1905]

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

משפתחתי לכתוב תשובה ל"אחד מגי רבים"¹ — בצורת מכתבים — התארכו הדברים במידה בלתי־אפשרית. יצא מאמר על Gegenwartsarbeit, אף הוא בלתי־גמור, ואילו על מחבר ההערה — אף לא מלה, את זאת קשה היה לי לכתוב, ופניתי למאמר על הטריטוריאליזם. למעלה מ־100 עמודים.² כעת אני מעבד אותו, הוא יהיה מוכן בעוד שבוע. אחר קבלת מכתבך שלשום לא יכולתי לחדול מיד מן המאמר על הטריטוריאליזם, אבל אתמול ישבתי להשיב ל"אחד מגי רבים". ישבתי כל הלילה, וכתבתי מחדש, כסבורני, תשובה מניחה את הדעת. נשאר לסיים שורות מספר. אלא שהשעה 7 בערב ואי־אפשר לשלוח את המאמר עוד היום. אשלח מחר בבוקר. המאמר גדול כמעט פי שניים מההערה של "אחד מגי רבים", אלא שכותב אני לאט, ובגלל הראייה הלקויה נדרשה לי יממה לכתובה.³

כאן במלון אני חייב הרבה. כלום אי־אפשר לשלוח לי יותר מ־20 רובלים. אם אפשר, 25—30, ואז הייתי יוצא ישר למינסק, שם אולי אמצא מקור להחזרת הכסף. ובכן, מחר אשלח את המאמר: וכעבור שבוע, מן הסתם ממינסק, אשלח מחקר מושלם על הטריטוריאליזם.

אם טרם שלחת כסף, הואל נא לשולחו לפי כתובתי החדשה: רח' קובליאק־סקאיה, בית פיליפנקו, דירת השען מלצר, לברקו מויסיביץ' ברוכוב.
המסור לציון ולך
ב. ברוכוב

¹ ראה מכתב יג, הערה 5.

² המאמר "לשאלת ציון וטריטוריה", שהחל להתפרסם ביוני 1905 ביברסיסקאיה ז'יון.

³ אוסישקין הפציר בברוכוב לחבר את התשובה.

יה

Воскрес. 20 марта.

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Вчера получил 20 р. Сегодня еду в Минск. Пока прошу писать на адрес г-а Розенбаума.

Вчера послал Вам свою статью «Наша Пр. перед судом благонамеренных фраз», за подписью «Член из молодежи». Я просил бы напечатать ее без пропусков. Если редакции это неприятно (правда не нравится . . .), пусть напечатает в отделе «Сионистская мысль», как письмо в редакцию, а сама пусть поместит ответ — вроде как с письмом Гринберга.

Простите за небрежность слога и почерка в статье — я ее наскоро написал — за одну ночь.

Теперь окончательно обделываю статью о территориализме. Пришлаю через несколько дней из Минска первую принципиальную, совершенно самостоятельную часть — около 50 печатных страниц. Практическую закончу позже, должно быть, через неделю, если будет досуг.

Преданный Сиону и Вам

Б. Борохов

[פולטאבה], יום א 20 במרץ

(החודמת מ־20.3.05)

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!
אתמול קיבלתי 20 רובלים. היום אסע למינסק. אבקש לכתוב לפי הכתובת של מר רוזנבאום.¹

אתמול שלחתי לך את מאמרי "הפר. שלנו בפני כס־המשפט של המליצות החסודות", בחתימת "חבר מהנוער". הייתי מבקש להדפיס אותו ללא השמטות. אם זה לא נעים למערכת (האמת אינה נעימה), ידפיסו נא במדור "המחשבה הציונית" בתור מכתב למערכת, ויפרסמו תשובה משלהם — כפי שנהגו במכתבו של גרינברג.²

סלח לי על הרשלנות בסגנון ובכתב־היד שבמאמר — כתבתי בחיפזון. בלילה אחד. כעת אני מעבד את הנוסח הסופי של המאמר על הטריטוריאליזם. בעוד ימים אחדים אשלח ממינסק את החלק הראשון, הפרינציפיוני — חלק עצמאי לגמרי, כ־50 עמודי דפוס. את החלק המעשי אסיים מאוחר יותר, כעבור שבוע, אם יהיה פנאי.

ב. ברוכוב

¹ שמשון רוזנבאום, המורשה בפלך מינסק.

² ב־כרוניקה, 1905, מס' 10 (מִן ה־13 למרץ) נתפרסם מאמרו של ישראל טריווש בשם "דרכנו", כחשובה לביקורתו של "אחד מני רבים". קרוב לוודאי שתשובה זאת לא נראתה לאויסישקין, אשר ידע על כוונת המערכת לפרסמה, ומכאן דחיקתו בברוכוב. ייתכן שפרטי העניין נמסרו במכתבו של אוסישקין לברוכוב מלפני ה־20 למרץ. מכל מקום, בשעה שברוכוב כתב את הגלויה, טרם נודע לו על תשובה שפורסמה, ואמנם מערכת העיתון סירבה לפרסם את תשובתו של ברוכוב.

יג

Минск. 27 марта.

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Я здесь шестой день. Сегодня предстоит четвертая беседа, Пока я успел укрепить здешних «Нояля-Сион» - палестинцев и поколебать самоуверенность территориалистов.

Продолжаю переписывать и дополнять статью о территориализме. Че-

рез несколько дней кончу. Пошлете ли Вы «Нашу Программу перед судом благонамеренных фраз» в редакцию «Еврейской Жизни»? Получили ли Вы ее?

Прислали ли уже одесситы согласие с виленской платформой?

Что возможно, я делаю для "יודישע צוקונפט".

Я думаю на-днях съездишь в Пинск — меня туда усиленно приглашают частыми письмами.

Смелянский просит, чтобы я приехал к ним на Пасху к вечеру, устранимому для делегатского фонда. Это было бы полезно, но на Пасху я не успею. Если Вы найдете возможным, я советовал бы ему устроить после христианской Пасхи при моем участии.

Преданный Снону и Вам Б. Борохов

מינסק, 27 במרץ [1905]

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

אני נמצא כאן זה היום השישי. היום תתקיים השיחה הרביעית. עד כה הספקתי לחזק את פועלי-ציון הפלשתינאים ולערער את בטחונם העצמי של הטריטוריאליסטים.¹

אני ממשיך בהעתקה והשלמה של המאמר על הטריטוריאליזם. אסיים בעוד ימים אחדים. האם תשלח את "הפרוגראמה שלנו בפני כס־המשפט של המליצות החסור דות" למערכת "בריסקאיה זיון"? האם קיבלת אותו [את כתב-היד]?

האם שלחו כבר אנשי אודסה את הסכמתם למצע וילנה?

אני עושה כל מה שאפשר למען "יודישע צוקונפט".² יש בדעתי לגשת לפינסק בימים הקרובים — מפצירים בי במכתבים תכופים שאבוא לשם.

סמילנסקי³ מבקש ממני לבוא לפסח. לנשף הנערך לטובת קרן-הצירים. זה היה רצוני, אלא שלא אספיק לפסח. אם ייראה לך הדבר אפשרי, הייתי מיעץ לו לערוך את הנשף לאחר חג הפסחא הנוצרי. בהשתתפותי.

המסור לציון ולך

ב. ברוכוב

¹ ברוכוב רומז כאן להשתתפות בפגישת ויכוח. שבו התייצב לימין פועלי-ציון הפלשתינאים, כנגד פועלי-ציון הטריטוריאליסטים.

² כתבי-עת בעריכתו של ד"ר וורטסמאן. במחנה אוסישקין היו דעות חלוקות לגבי טיב העיתון, ובעיקר לגבי טיבו של העורך. ראה סכתב חיים כצולסון לאוסישקין מ־כב אדר ב תרס"ח, באצ"מ, גנוץ אוסישקין, A/24/81. אוסישקין עצמו ייחס חשיבות לפרסום זהו, וביקש את תועמלניו להשיג לו חותמים.

³ דוד סמילנסקי מיליטאנטראד.

2/IV, Минск

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Переписывание и обработка статьи о территориализме подвигается медленно, хотя черновик давно закончен. Мне сильно мешают знакомые и занятия. Кроме того, у Семена Яковлевича днем, именно когда я свободен писать, дома никого нет, а клиенты и сионисты каждую минуту звонят, что заставляет меня ежесекундно бегать отворять, и отрывает от систематической работы. Каждый день я себе говорю — вот не завтра — послезавтра будет закончено; но это все еще не удается. Я переписал свыше 50 страниц. Но больше 4-5 я обыкновенно не успеваю в день. К тому же у меня слабое зрение и медленный почерк — эту открытку я пишу свыше 10 минут. Это будет большая, почти исчерпывающая работа о территориализме. Пишу я безпристрастно, воздавая территориалистам должное. — Сегодня вечером еду в Минск. Можно ли мне, на обратном пути из Минска в Гомель, остановиться на два дня в Бобруйске? Усиленно приглашают. Через три дня буду опять в Минске.

Преданный Вам Б. Борохов.

מינסק, [1905] 2.4.

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

ההצטקה והעיבוד של המאמר על הטריטוריאליזם מתקדמים לאט, אף כי הטייטה הושלמה מכבר. המכרים והעיסוקים מפריעים מאוד. מלבד זאת דווקא בשעות הפנאי שלי ביום, אין איש בביתו של סמיון יעקבלביץ'; הלקוחות והציונים מצלצלים כל רגע, וזה מאלץ אותי לרוץ לפתוח את הדלת, ומנתקני מן העבודה השיטתית. יום יום אני אומר לעצמי: לא מחר, מחרתיים אגמור, ואין הדבר עולה בידי. העתקתי למעלה מ-50 עמוד, אבל כרגיל אינני מספיק יותר מ-4—5 ביום. מלבד זאת ראיתי חלשה, וכתיבתי איטית — את הגלויה הזאת אני כותב למעלה מ-10 דקות. תהיה זאת עבודה גדולה, כמעט מקיפה, על הטריטוריאליזם. כותב אני ללא משוא-פנים, ומודה בזכויותיהם של הטריטוריאליסטים.

הערב אסע לפינסק¹. האם מותר לי, בדרכי חזרה ממינסק להומל להתעכב ליומיים בבוברויסק? מזמינים אותי במפגיע. כעבור שלושה ימים אהיה שוב במינסק.

המסור לך ב. ברוכוב

¹ על שהותו של ברוכוב בפינסק ראה מכתב יוסף ברגמן לאוישקין מ־17 בסן תרס"ה. בתיקי אוישיקין שבאצ"מ A/24/III/1; וגם ב. האמסאן, עורך, 'טויונט יאר פינסק' (גיריאָרק, 1914), "עפיואַרן און מענטשן אין דער פינסקער בוגדישער באוועגונג", עמ' 129.

Белосток, 3/VI 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Я работал все это время в Варшаве, Лодзи и Ченстохове, и работал с большим успехом. Оказалось даже, что я недурно говорю на жаргоне. В Варшаве ционистская работа поставлена очень плохо; несмотря на это я имел 10 ассейф. В Лодзи имел тоже около 10-ти. В Ченстохове был только один день, и не успел иметь больше одной, которая, впрочем, прошла очень успешно. В Варшаве территориалисты имели со мной три дискуссии, но считают незаконченными, а потому результаты не видны -- у них теперь в Варшаве крушья силы.

Одну -- последнюю -- дискуссию мне испортил Гринбаум, который тоже от имени Ционе-Цион выступил на виду у территориалистов **против меня**: ему не нравится моя марксистская аргументация, так как он противник исторического материализма. Мне пришлось *volens nolens* в ответе спорить с территориалистами и со своим же единомышленником; уклониться я не мог, так как полемика Гринбаума против меня пошла весьма задорный характер.

В Лодзи многие из территориалистов согласились с моей аргументацией.

Теперь я в Белостоке, Отсюда я думаю, через 4 дня ехать в Гомель, так как меня туда настойчиво требуют ко времени выборов. В Гродне я ненужен; в Ковне очень беспокоюсь, и мне нечего будет там делать; в Двинске был Прилуцкий, и потому я считаю мое пребывание там излишним так как у меня и без того мало времени. Меня настойчиво требуют в Житомир, куда я думаю съездить из Гомеля дня на 3-4, к самим выборам, ибо, как оказывается, моя агитация может иметь не только теоретический успех.

Преданный Циону и Вам

Б, Борохов

P.S. Теперь снова пошла погромная полоса (Минск, Брест и др.). Можно ли при таких условиях устроить конгресс? Мне -- да и не только мне -- кажется, что следовало бы конгресс отложить. В самом деле, каково будет самочувствие делегатов, если им придется уезжать на конгресс, оставляя близких в местах, где ожидаются погромы; если во время заседаний конгресса получатся депешки о погроме, напр., в Одессе или Варшаве? Кроме того, под влиянием погромов многие из слабодушных, которые преданы Циону, могут примкнуть к территориалистам,

судящим скорое и верное спасение; а паника, как известно, убивает критическую мысль, и боязно, как бы многие из наших единомышленников не кинулись в объятия обманщиков — утопистов гонимые страхом и отчаянием.

Во время разъездов я не могу получить заграничный паспорт. Поэтому я думаю заблаговременно поехать в Полтаву, так как добывание паспорта продлится никак не меньше двух недель.

ביאליסטוק, 3.6.05

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

כל הזמן הזה עבדתי בווארשה, בלודז ובצ'נסטוכוב, ובהצלחה רבה.¹ התברר שאני מדבר ז'ארגון לא רע. בווארשה מאורגנת העבודה הציונית באופן גרוע מאוד; אף על פי כן היו לי 10 אסיפות. גם בלודז קרוב ל-10. בצ'נסטוכוב הייתי רק יום אחד, ולא הספקתי יותר מאחת. שעכרת, אנב, בהצלחה רבה, בווארשה היו לטריטוריאליסטים שלושה ויכוחים אתי, אלא שתושבים אותם לבלתי-גמורים, ועל כן לא נראות התוצאות - בווארשה יש עכשיו לטריטוריאליסטים כוחות גדולים. ויכוח אחד - האחרון - קלקל לי גרינבוים, גם הוא מטעם ציוני-ציון, שהופיע נגדי לעיני הטריטוריאליסטים; ההנמקה המארקסיסטית שלי אינה מוצאת חן בעיניו, היות שהוא מתנגד למאטריאליזם ההיסטורי. נאלצתי volens nolens להתווכח הן עם הטריטוריאליסטים והן עם חברי לדעה; להשתמש מכך לא יכולתי, שכן פולמוסו של גרינבוים נגדי נשא אופי שחצני למדי.²

בלודז קיבלו רבים מהטריטוריאליסטים את הנימוקים שלי.

כעת אני בביאליסטוק, מכאן אסע, סבורני, כעבור 4 ימים להומל, שכן דורשים אותי במפגיע לזמן הבחירות. בגרודנו אין בי צורך; בקובנו - אי-שקט, ולא יהיה לי מה לעשות שם; בדבינסק היה פרילוצקי³ - לכן נראית לי שהותי שם מיותרת, מה גם שזמני מועט בלאו הכי. דורשים אותי בויטומיר, ואליה אסע - סבורני - מהומל ל-3-4 ימים, ימי הבחירות, שכן מתברר כי לתעמולתי נשקפת הצלחה, ולא רק תיאורטית.

המסור לציון ולך

ב. ברוכוב

נ"ב. שוב התחילה תקופת פוגרומים (מינסק, ברסט וערים אחרות). הייתכן לערוך קונגרס בתנאים כאלה?

לי, ולא רק לי, נראה, כי צריך היה לדחות את הקונגרס. ובאמת, מה הרגשה תהיה לצירים בנסעם לקונגרס ובהשאירם את קרוביהם במקומות, שבהם צפויים פוגרומים; ואם יתקבלו בזמן ישיבות הקונגרס מברקים על פוגרום, למשל באודסה או בווארשה? מלבד זאת, בהשפעת הפוגרומים עשויים קטני האמונה, המסורים לציון, להצטרף אל הטריטוריאליסטים, המבטיחים ישועה קרובה ומהירה. הבהלה

קוטלת מחשבה ביקורתית, כידוע, ואני חרד מאוד שמא יפלו רבים מבין חברינו לדעה לזרועות של רמאים-אוטופיסטים, כשהם רדופי פחד וזיאוש. בזמן הנסיעות לא אוכל לקבל דרכון לחוץ-לארץ. לכן אני מתכוון לנסוע לפולטאבה בעוד מועד, מפני שהשגת דרכון תימשך לא פחות משבועיים.

¹ לפרטים שברוכוב מוסר על מסעו יש אישור בוד"ח ששלח לאוסישקין היים כצולסון, מזכיר המרכז של "ציוניציון" בווארשה. ב-יג סיון תרס"ה, 3.6.1905 (תיקי אוסישקין כאצ"מ, A-24/81).

² ביקשתי את תגובתו של יצחק גרינבוים לתיאור זה, והוא כתב ב-31 לאוקטובר 1966 ש"ברוכוב דיבר בצורה מארקסיסטית, ז"א מבלי לדבר על הקשר המיסטי-הסנטימנטאלי של העם למולדתו הנצחית — אלא על הנימוקים הריאליים, נגד הסטוריות המוצעות ובעד ארץ-ישראל". הגישה רהיאליסטית הזאת עוררה את התנגדותו של יצחק גרינבוים. ³ נוח פרילוצקי נולד ב-1882 בברדיצ'ב. ב-1910 יסד את העיתון "דער מאַמענט" בווארשה, ומ-1916 היה ממנהיגיה של ה"פּאָלקספּאַרטיי" בפולין. בשנים 1904—1905 נמנה עם פעילי "ציוניציון" בווארשה, ונסע מטעם מרכז "ציוניציון" לסניפים השונים. ביחס לערך פעילותו היו דעות שונות. בשנים 1905—1906 היה קרוב ל"פועליציון", וב-1906 הוצע לו לערוך את העיתון המפלגתי ביידיש. ראה מכתבי חשין לבןצבי בפרוטוקולים של משפט משפחת שמלביץ השמורים בארכיון העבודה בתל-אביב, עמ' 43.

כב

Гомель, 13/VI [1905]

Из Варшавы я получил от 'מרכז' а предписание ехать в Белосток, Гомель и Житомир, что теперь и делаю. Сейчас спешу к поезду на Житомир. Работа столь спешная, как моя теперешняя, не может быть явно успешна. В Житомире уже побуду дольше и поработаю основательнее. Потом поезду в Полтаву и буду хлопотать о заграничном паспорте, ибо в разъездах нельзя достать таковой.

Преданный Сиону и Вам

Б. Борохов

הומל, 13.6.[1905]

מווארשה קיבלתי הוראה לנסוע לביאליסטוק, הומל² וויטומיר, וזאת אני עושה עכשיו. כרגע אני ממהר לרכבת לזיטומיר. עבודה חפוזא כזו שלי עתה אינה יכולה להביא הצלחה ברורה. בויטומיר אשהה יותר ואעבוד ביתר יסודיות. אחר כך לפולטאבה, שם אשתדל בדבר דרכון לחוץ-לארץ, שכן תוך נסיעות אין להשיג את זה.

המסור לציון ולך

ב. ברוכוב

¹ על שהותו של ברוכוב בביאליסטוק עיין: אליהו מונצ'יק-מרגלית, ביילקוט לזכרו של מנחם הלוי איצקוביץ' (תל-אביב, תשכ"ו), עמ' 19 ואילך; וכן זכרונות שרה טמקין-כרמית, שם, עמ' 25 ואילך. על אותו עניין מספר גם א. גולדשטיין, "פרקי זכרונות", 'העבר', יד, ניסן תשכ"ו, עמ' 68.

² על ברוכוב בהומל ראה גם יל"ג כהנוביץ, 'מהומל עד ת"א, זכרונות ודמויות' (תל-אביב, תש"ב), עמ' 15—46; 115.

כג

Zürich, 10/23/VIII

Уважаемый Михаил Моисеевич!

В газеты проникли известия, что у Вас в Екатеринославе происходило что-то вроде погрома. Здоровы ли Вы? Не пострадал ли кто-нибудь из моих знакомых?

На днях еду в Берлин, где и буду писать задуманную большую работу. Адрес мой теперь пока будет: Berlin, Charlottenburg, Borochow, poste restante.

Из Берлина пришлю подробное письмо.

Преданный Сиону и Вам

Б. Борохов

ציריך, 10/23.8.[1905]

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

לעיתונים הסתננו ידיעות שאצלכם ביקאטרינוסלאב מתרחש דבר-מה הדומה לפוגרום. מה מצב בריאותך? שמא קרה דבר-מה למי ממכרי?
 בימים אלה אסע לברלין, שם אכתוב את העבודה הגדולה שתכננתי.¹ כתובתי לזמן הקרוב: ברלין, שארלוטנבורג, ברוכוב, פוסט רסטאנט.
 מברלין אשלח מכתב מפורט.

¹ מיד לאחר הקונגרס השביעי שהה ברוכוב עם אשתו בשוויצריה, בכלל זה נוסף של שבוע בעיר לוצרן. באותה עת בילו שם היים וייצמן וארוסתו, ובין שני הזוגות נתקמו קשרי רעות. מכתבי וייצמן לוודיה לאחר מכן הם מקור חשוב למעקב אחר תנועותיו של ברוכוב בברלין. המכתבים שמורים בנגזך וייצמן.

² העבודה הגדולה שתכנן לא נרמזה בשום מקום. קרוב לוודאי כי באותו זמן החל ברוכוב את כתיבת חיבורו על "המומנטים המעמדיים של השאלה הלאומית", שהיא תגובה על מאמרו של לובארסקי («Два социальных типа») בחוברת אוגוסט 1905 של 'Образование'.

כד

Полтава 19 23/XI 05

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Узнав в Берлине о погромах, я решил бросить на время теоретические занятия и вернуться в Россию, что и сделал.

Около недели я пробыл в Бердичеве и в Киеве, потом направился в Полтаву. Сионистская пропаганда, а потом вторичная забастовка задержали меня в Полтаве — я здесь уже почти три недели. При первой возможности поеду в Екатеринослав.

Пока еще не знаю, что будет. В городе настроение тревожное, ожидают погрома и объявления города на военном положении. Прибыли пулеметы и новые войска + казаки. Хулиганы и провокаторы от времени до времени безчинствуют. Им страшно хочется создать повод для объявления военного положения.

Привет Сиона всем товарищам

Преданный Сиону

Б. Борохов

פולטאבה, 23.11.1905

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!
בהיודע לי בברלין על הפוגרום, החלטתי לעזוב ומגית את עיסוקי התיאורטיים ולחזור לרוסיה, וכך עשיתי.
כשבוע שהיתי בברדיצ'ב ובקיוב, ולאחר מכן נסעתי לפולטאבה. תעמולה ציונית והשביחה השנייה¹ עיכבו אותי בפולטאבה — אני נמצא כאן כמעט שלושה שבועות. בהזדמנות ראשונה אסע ליקאטרינוסלאב.
עוד אינני יודע מה יהיה. בעיר מצברוח של חרדה, מצפים לפוגרום והכרות מצב חרום בעיר. הגיעו מכוונות ירייה ויחידות צבא חדשות עם קוזאקים. חוליגאנים ופרובוקאטורים משתוללים מדי פעם. הם מתאוים מאוד ליצור עילה להכרות מצב חרום.

בברכת ציון לכל החברים

המסור לציון

ב. ברוכוב

¹ השביחה הפוליטית הכללית של פועלי פטרבורג, והשביחה הכללית של עובדי הדואר והטלפון.

כה

Полтава 19 18/II 06

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Завтра начинаются заседания подготовительной сессии всероссийской конференции II-Ц старого направления. Послезавтра подготовительная сессия приступит к окончательным занятиям по подготовке конференции. Участвуют представители Полтавского, Бердичевского, Белостокского и Польского районов. Через 5 дней, когда съедутся еще представители

районов Черниговского, Одесского, Бессарабского, Крымского, Виленского (Крымский и Виленский отчасти не наши), тогда будет избран Ц-К и скреплены организационные связи. Там же, на этой второй, «практической» сессии будут выработаны способы связи с П-Ц в Палестине, Галиции, Англии и Америке и будут предприняты меры к созыву **всемirnого съезда П-Ц**. Затем, часть практической сессии разведется, а на ее место к тому времени (дней через 8) съедутся теоретики и агитаторы; начнется таким образом, третья, «теоретическая» сессия. Будут теоретики, в отличие от практиков, уже не по выбору, а по назначению подготовительной сессии. Уже практическая сессия предаст суду прежний предательский состав наших высших учреждений, всех этих Матусов и К-о, которые изменили пролетарскому палестинизму и, вместе того, чтобы уйти из организации и партии, постарались ее тоже заговорщицеским и насильственным путем вовлечь в новую веру. По этому поводу будет издано извещение и объявление возрожденцев **вне партии**. Но главную литературную работу выполнит сессия теоретическая. Она отредактирует первый № русского и жаргонного центрального органа, а также несколько брошюр и распределит дальнейшую литературную и агитационную работу между своими участниками. Несколько сот рублей, необходимых для устройства этой своеобразной конференции с переменным составом, и для первых шагов Ц-К, мы имеем. Однако, для дальнейших предприятий у нас нет средств, между тем как возрожденцы извлекают большую выгоду из полученных ими по недоразумению 7 тысяч рублей. Поэтому нам очень необходимо будет воспользоваться Виленским обещанием касательно литературы. Так как Б. Яффе, повидимому, не особенно доверчиво относится к П-Ц, то боязно, как бы он не стал уклоняться от выполнения обещания. Если мы не получим возможности издать нашу первую литературу, дело, созданное с таким трудом, уже окончательно рухнет, и о пролетарском **сионизме** придется надолго забыть: останутся только некоторые, наиболее устойчивые теоретики, да, пожалуй, полтавский район. Я же должен буду бросить всякую работу и ждать, пока не народится новый П-Ц-зм. В столь сложный момент, как нынешняя революция, палестинское и вообще антиголуское настроение может питаться только тогда, когда есть литература, организация и систематическая агитация. Какой-нибудь из мелких сионистских уполномоченных может этого не понимать но Вы ведь знаете, что дело важно, и, надеюсь, не откажете в помощи, если придется настаивать перед

Б. Яффе на выполнении виленского обещания.

В «Хронике Евр. Ж.» мною, в ответ на безчисленные сплетни возрожденцев, послано письмо, где я, между прочим, сообщаю, Вас не называя, но на Вас явно намекая, о неудачном ходатайстве возрожденцев перед Вами. Надеюсь, Вы ничего не будете иметь против напечатания этого письма и обнародования фактов, унижающих их и сопровождавших их визит к Вам. Так как возрожденцы всюду трубят, что я «якшаюся с буржуазнею», будто я «продаю за деньги пролетариат буржуазии», то в письме в редакцию я, между прочим, пишу: «Я надеюсь доставить возрожденцам не малое удовольствие, вызвав в них приятныя воспоминания о том, как они полтора месяца тому назад явились целою гурьбою к одному из членов малого А.—С., прося у сионистской организации **постоянной** денежной помощи на организацию и литературу; как они обещали за деньги поставить свою деятельность под контроль аллгемейн-сионистской организации; как они посвятили помянутого члена А.—С во все свои тайны и конспирации и даже сообщили ему поименно весь состав О—К; как, наконец, тот член А.—С, с которым они «якшались», отказал им в денежной помощи на том основании, что они исключают Палестину из своей программы — во всем же остальном они сошлись».

Я считал своим долгом переписать Вам то место, где намекается на Вас. Если Вы пожелаете, я это место, конечно, исключу; но, надеюсь, что в нем нет ничего такого, что могло бы быть Вам неприятно.

Прошу Вас сообщить мне, если Вы знаете, где теперь находится сапожник Вольфзон, который был, между прочим, на Виленской конференции в январе прошлого года. Он хороший палестинец и агитатор. Если он, к тому же, П—Ц, то было бы очень желательно войти с ним в сношения и использовать его.

Все наши писания Вы заблаговременно, конечно, получите, либо по почте, либо же — Вам их привезут. Но я напоминаю Вам, уважаемый Михаил Моисеевич, что в Вильне было обещано ничего в наших писаниях не изменять. Что же касается Палестины, Вы меня хорошо знаете: вообще, если я что-нибудь предпринимаю и делаю, то это для того, чтобы по мере моих сил, содействовать возрождению еврейского народа в Палестине.

С приветом Сиона

Б. Борохов

פולטאבה, 18.2.1906

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד:

מחר מתחילות ישיבות המושב המכין של הוועידה הכל-רוסית של פועלי-ציון בעלי המגמה הישנה¹ מהרתיים ייגש המושב המכין לעבודות הסיום לצורך הכנת הוועידה. משתתפים צירים ממחוזות פולטאבה, ברדיצ'ב, ביאלי-סטוק ופולין. כעבור 5 ימים, כאשר יגיעו הצירים של מחוזות צ'רניגוב, אודסה, בסרביה, קרים, וילנה (קרים) ווילנה ב ח ל ק מ ל א שלנו), ייבחר הוועד המרכזי ויחזקו הקשרים הארגוניים. באותו מושב, השני, "המעשי", יעוצבו דרכי הקשר עם פועלי-ציון בפלשתינה, בגליציה, באנגליה ובאמריקה, וינקטו אמצעים לכינוס ועידה עולמית של פועלי-ציון. לאחר מכן יתפור חלק מן המושב המעשי, ובמקומו (כעבור 8 ימים) יתרכזו התיאורטיקנים והתועמלנים; או אז יתחיל המושב השלישי, "התיאורטי". התיאורטיקנים, שלא כאנשי המעשה, לא יהיו נבחרים, אלא ימונו במושב המכין. כבר המושב המעשי יעמיד למשפט את ההרכב הקודם, הבורגני, של מוסדותינו העליונים², את כל המאטוסים ושות'³, שבגדו בפלשתיננים הפרולטארי, ובמקום לפרוש מן ההסתדרות ומן המפלגה. השתדלו לגרם לתוך האמונה החדשה בדרכי קשר ואונס. בעניין זה יינתנו הודעה וגילויי דעת שמקום הוורודנצים⁴ מחוץ למפלגה. כרם, את העבודה העיקרית, הספרותית, תבצע הישיבה התיאורטית. היא תערוך את הגליונות הראשונים של הביטאון המרכזי ברוסית ובז'ארגון, וחוכרות מספר, ותחלק את העבודה הספרותית והתעמולתית לעתיד בין משתתפיה.

יש לנו כמה מאות רובלים הדרושים לארגון הוועידה המיוחדת הזאת על הרכביה המשתנים, ולצעדים הראשונים של הוועד המרכזי. אולם למפעלים אחרים אין לנו אמצעים, בשעה שהוורודנצים מפיקים עדיין תועלת רבה משבעת אלפי הרובלים שקיבלו בשל אי-הבנה⁵. לפיכך, חייבים אנו לנצל את ההבטחה הווילנאית ביחס לספרות⁶ וכיוון שבו, יפה מתייחס, כפי הנראה, בספקנות אל פועלי-ציון, יש מקום לחשוש שמא ירצה להשתמש מקיום ההבטחה. אם לא תינתן לנו האפשרות להוציא את פרסומינו הראשונים, יתמוטט כליל המפעל שהוקם בעמל רב כל כך, ויהא צורך לשכוח לזמן רב את הציונות הפרולטארית. יישארו רק תיאורטיקנים בודדים מן היציבים ביותר, ואולי מחוז פולטאבה. אני איאלץ לזנוח כל עבודה ולחכות עד אשר תיוולד "פועלי-ציונות" חדשה. במצב מסוכן כל כך, כמו המהפכה של עכשיו, מותנה קיומו של הלך-רוח ארץ-ישראלי ובכלל אנטי-גלותי בסעד שיקבל מספרות, מארגון ומתעמולה שיטתית. מישהו מן המורשים הציוניים הזוטרים עלול לא להבין זאת, אבל אתה הלא יודע, כי הדבר חשוב, ולא תסרב, אני מקווה, לעזור אם יהא צורך להפגיע בו. יפה שיקיים את ההבטחה הווילנאית⁷ בתשובה על הרכילויות לאין ספור של הוורודנצים שלחתי מכתב ליכרוניקה בריסקוי ז'יזני, שבו הנני מגלה, בין היתר, בלי לנקוב בשמך, אך ברמיזה ברורה עליך, את כשלון שתדלנות הוורודנצים אצלך. אני מקווה כי לא תהיה לך התנגדות כל שהיא להדפסת מכתב זה ולמתן פומבי לעובדות המנמיכות קומתם.

שנתלו לביקורם אצלך. לפי שהוורו'דנצים מכריזים בכל מקום שאני "מתחבר אל הבורגנות" ושאני, כביכול, "מוכר בעבור כסף את הפרולטאריון לבורגנות", כתבתי במכתב למערכת, בין היתר: "אני מקווה לגרום לוורו'דנצים הנאה לא מעטה, אם אעורר בהם זכרונות נעימים על כך, כיצד הופיעו לפני הודש וחצי בהמון רב אצל אחד מחברי הוועד הפועל הקטן וביקשו מהסתדרות הציניות תמיכה כספית קבועה לצורכי ארגון וספרות, וכיצד הבטיחו, בעבור הכסף, לכוף את פעילותם לביקורת ההסתדרות הציניית הכללית;⁶ וכיצד הביאו את החבר הנ"ל של הוועד הפועל בסוד מסתריהם ומחתרותיהם, ואף הודיעוהו את ההרכב השמי של הוועד המארגן; וכיצד לבסוף סירב אותו חבר הוועד הפועל שבו "נאחזו" להגיש להם את העזרה הכספית בהסתמכו על כך, שהם משמיטים את פלשתניה מן המצע שלהם — בכל היתר הם הגיעו להסכם".

ראיתי מחובתי להעתיק בשבילך את הפסקה, שבה נרמז עליך, אם תרצה, אוציא פסקה זאת, כמובן; אלא שהנני מקווה, כי אין בה דבר העלול לגרום לך אי-נעימות. אבקשך להודיעני, אם ידוע לך היכן שרוי כעת הסנדלר וולפון, שהיה, אגב, במועצה בוילנה בינואר של השנה שעברה.⁷ הוא פלשתינאי טוב ותועמלן; אם בנוסף על כך הוא פועל-ציון, היה רצוי מאוד להתקשר עמו ולהסתייע בו. את כל כתבינו תקבל, כמובן, בהקדם — אולי בדואר ואולי יביא לך מישהו, אך אני מזכיר לך, מיכאיל מוסיביץ' הנכבד, כי הובטח לנו בוילנה שלא לשנות מאומה בכתבינו.⁸ ואשר לפלשתניה — הרי מיטיב אתה להכירני; בכלל, אם יזום אני או עושה דבר מה, הרי זה כדי לסייע, ככל שאוכל, לתחיית העם היהודי בפלשתניה.

בברכת ציון

ב. ברוכוב

¹ המכתב מדבר בוועידת היסוד של פועל-ציון הרוסיים בפולטאבה, אשר לפי לוח הזמנים שברוכוב רושמו היתה צריכה להתחיל ב־19 לפברואר על פי המניין היוליאני (4 למרץ על פי המניין הגריגוריאני). מכתב זה נותן את המידע המדויק ביותר על ציפיותיהם של מארגני הוועידה לגבי תיקף ההשתתפות בה.

² מארגני הוועידה נוטלים על עצמם פורמאלית את הכפיפות לוועד המארגן שנבחר בציריך מיד לאחר הקונגרס השביעי, ומבקשים להתייבב כממשיכי דרכם הלגיטימית של פועל-ציון.

³ המאטוסים ושותי — הכוונה למאטוס לבקובסקי, שעמד בראש סניף פועל-ציון ביקאט-ריגוסלאב, היה צירם בקונגרס השביעי, ושם — דוברם העיקרי של פועל-ציון שנטו לוורו'דניה.

⁴ קבוצה של אינטליגנציה יהודית סוציאליסטית, שבחלקה באה מחוגים הקרובים לציונות. היא פרסמה שורת חוברות בשם 'וורו'דניה' (=התחייה), שבהן ביקשה לגבש קונצפציה כוללת לפתרון הבעיה היהודית. הקבוצה ראתה תהליך של התעוררות יהודית לאומית, אשר תשתפך לתוך הנחשול הכללי של המאבק לעצמאות לאומית ולקידמה, ולפי שרוסיה צועדת לקראת דמוקראטיזאציה של המיסטר ולקראת עיצובה כמדינה רבת לאומים, תימצא אף ליהודים ההזדמנות לגבש עצמם כשלמות אוטונומית, אשר תמצא ביטוי ב"סיים" כל-יהודי רוסי (מכאן כינויים הנוסף "סימיטיים"), שלו יהיו כפופים

- "סימנים" יהודיים מקומיים. הוורוד/דנצים דגלו בטרנסטוריאליזאציה של העם היהודי, אלא שאת הגשמתה דחו לאהר הגשמת האוטונומיה.
- מרכז ציוני רוסי, שמושבו היה בוויילנה ואשר הודרך בעיקר עליידי צילנוב ואידלסון, נטה לא להסתייג, ולהידבר עם קבוצות פועלי-ציון המושפעות מן הוורוד/דניה, ומשום כך לא הקפיד עמם בעניין חלוקת כסף. במושב החברים הרוסיים של הוועד הפועל הציוני בוויילנה, בר 2 לנובמבר, נדון עניין הסיוע לקבוצות פועלי-ציון. אמנם בוטאה שם הסתייגות מן הוורוד/דניה, אבל לא נאמר שום דבר על הסתגרותם לתוך פועלי-ציון בדרום, ובמיוחד יקאטריוסלאב. במושב הזה לא השתתף אוסיקין. ראה יכרוניקה, 1905, מס' 15 (18 בנובמבר), עמ' 40.
- "ההבטחה הווילנאית" ניתנה במושב ינואר של החברים הרוסיים של הוועד הפועל הציוני, את המושב הזה פתח אוסיקין, והרצה יחד עם ברוכוב על ענייני פועלי-ציון. ראה יכרוניקה, 1906, מס' 5, עמ' 6, וגם דר"ח משיבת הוועד הפועל בוויילנה, ינואר 1906, בתיקי ב, יפה באצ"מ (A — 46/8, 10).
- התמיכה ניתנה. עיין בתיקי בצלאל יפה, כנ"ל.
- במכתב כח (להלן) כתב ברוכוב "ציונים כלליים", ולא "הסתדרות ציונית כללית", וייתכן שנודעת לכך משמעות אידיאולוגית.
- ברוכוב מדבר על מועצת "ציוני-ציון" בוויילנה, בינואר 1905.
- במושב החברים הרוסיים של הוועד הפועל הציוני, בינואר 1906, בוויילנה.

כז

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Очень прошу придти мне теперь на помощь. Средства абсолютно истощились из-за случайного крупного провала. Когда будут хотя бы минимальные средства, я и друзья сможем приступить к делу; и на днях я смогу приехать к Вам с целой массой новостей. Итак, настоятельно прошу: поддержите. Нужно немедленно, и нужно рублей двести — триста наверное.

С приветом Сиона

Ваш Б. Борохов,

Дорогой Михаил,

Здесь теперь Бороховъ (наш Палестинский Бороховъ) и съ нимъ несколько товарищей. Они обсуждаютъ важные дела, касающіеся палестинскаго Поале-Ционизма. И, разумеется имъ необходимы, безусловно необходимы деньги. Такъ какъ я сижу по обыкновенію безъ гроша, то и не могу имъ быть полезнымъ. Если можно, в счет сумм, кт. наш ЦК имеет выдать Палест. Ц. Ц. — пришлите для нихъ немедленно *, maximum того, что найдете возможнымъ, во всякомъ случае не менее ста рдс.

ВАШ Виктор

* (если можно, телеграфно)

Из Кельна до сих пор ни звука

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!¹

אני מבקש מאוד לבוא עתה לעזרתך, האמצעים נידלדלו לחלוטין מחמת המפולת הגדולה² שאירעה.

כאשר יימצאו, ולו אמצעים מינימאליים, נוכל — אני וידידי — לעשות עבודה. בימים הקרובים אוכל לבוא אליך עם המון חדשות, ולפיכך, מבקש אני במפגיע: עזור. נחוצים מיד, ונחוצים כמאתיים—שלוש מאות רובל, קרוב לוודאי.

ב. ברוכוב

בברכת ציון

מיכאיל יקירי,

כאן עתה ברוכוב (ברוכוב שלנו הפלשתינאי)³ — ועמו חברים אחדים. הם דנים בעניינים חשובים הנוגעים לפועלי-ציונות הפלשתינאית⁴. ומובן שדרוש להם, ללא ספק דרוש להם, כסף. ומאחר שאני יושב, כרגיל, ללא פרוטה, לא אוכל להועיל להם, אם אפשר — על חשבון הסכומים שהוועד המרכזי שלנו חייב לתת לפועלי-ציון הפלשתינאיים⁵ — שלח את הכסף מיד, את המאקסימום שייראה לך אפשרי; מכל מקום, לא פחות ממאה רובלים.

שלך ויקטור [יעקובסון]

* (אם אפשר טלגרפית)

מקלך⁶ אין שום ידיעה עד עכשיו!

¹ המכתב שוגר מסימפרופול בהודש מרץ. ההתייעצות התיאורטית קוימה בסימפרופול, מאחר שבאי הוועידה נאלצו להימלט מפולסאבה וגם מקונסטאנטינוגראד. ראה להלן, בקשת ויקטור יעקובסון, שצורפה למכתב זה. על גורל הוועידה, ראה זרבבל, 'בער באראקאוו, זיין לעבן און שאפן' (ווארשה, 1926), א, 63. באי ההתייעצות, ובעיקר ברוכוב, קיימו קשר הדוק עם ויקטור יעקובסון, אשר ישב באותו זמן בסימפרופול.

² הכוונה לגילוי ועידת פועלי-ציון בפולסאבה. מאסר רבים מהמשתתפים והגליה אחדים מהם. קרוב לוודאי כי השחרור היה כרוך בהוצאת כל הכסף שנצטבר בקרנות.

³ לא נתחוויר לי מה משמעותה של הלשון "ברוכוב שלנו". כלום נמצא ברוכוב אחר לא פלשתינאי? הדברים לא יכלו לרמז למיכל ברוכוב, שאף הא היה "ציוני-ציון" ומאנשי אוישיסקין.

⁴ רמז לוועידה התיאורטית של פועלי-ציון, שגיבשה את עיקרי ה"פלאטפורמה".

⁵ הכוונה להחלטות החברים הרוסים של הוועד הפועל הציוני שהתכנס בווינה בינואר 1906, והחליט על מתן סיוע להתארגנותם של פועלי-ציון הפלשתינאיים. ראה איגרת כה.

⁶ מקום מושב ההנהלה הציונית, בהנהגתו של דוד וולפסון.

כז

19 1/IV 06

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Нельзя ли будет у Вас узнать адреса Poale-Zion американских, английских, египетских, турецких и румынских (если таковые есть и если их адреса Вам известны).

Разрешение на «Хронику» получено. Скоро выйдет первый №. Одновременно с этим предпринимаются еще некоторые литературные начинания.

С приветом Сиона

Ваш Б. Борохов

1.4.1906

מיכאיל מויסיביץ' הנכבד!

כלום אפשר להיודע אצלך כתובות של פועלי-ציון אמריקניים, אנגליים, מצריים, טורקיים ורומניים (אם ישנם כאלה ואם כתובותיהם ידועות לך).
הרשיון ל'כרוניקה'¹ נתקבל. בקרוב יופיע הגיליון הראשון. בו בזמן מתוכננים עוד אי-אלה מפעלים ספרותיים.

בברכת ציון

שלך ב. ברוכוב

¹ «Хроника Еврейской Жизни», בטאון פועלי-ציון ברוסית, שיצא בפולטאבה — תוכנן תחילה כביטאון של המחת.

כה

19 2/v 06

Уважаемый Михаил Моисеевич!

Прилагая при сем один экземпляр извещения Ц. К., которое нами порусски и на жаргоне разсылается повсюду, просим Вас обратить внимание на нижеследующее обстоятельство.

По некоторым известиям из осведомленных источников, в распоряжении малого А. С. имеются 12 тыс. рублей для целей **עגנה עצמית**. Насколько нам известно, сеймовцы—возрожденцы не довольствуясь 7 тыс. рублей, которые они обманно выманяли у аллгейн-сионистов и растранижирили на свою враждебную Сиону агитацию, подбираются теперь и к этим 12 тыс. руб. Если деньги попадут к ним, это будет потеря и для **עגנה עצמית** и для идеи Сиона. Агитация у возрожденцев, благодаря помянутому 7 тыс. р., поставлена на крупно-капиталистическую ногу. Хотя нам при нашем безденежьи все же удалось изыскать издателю «Хронику», выпустить «Извещение» и воззвание к думе и о 1 мая, а также оттягать у новоявленных врагов сионизма часть Крыма и весь Черкасский район с городом Киевом, — и это за одну неделю нашей работы в Крыму и одну неделю в Черкасском районе, — однако, если у них появятся еще деньги, нам будет просто не в моготу вести столь неравную борьбу. Уже и так оплошность аллгейн-сионистов, вручив-

ших врагам 7 тыс. руб., причинила нам немало страданий. Не губите же дела вторично после того, как нам удалось оправиться.

Что же касается помещения этих 12 тыс. р., мы думаем, что наша партия, которая насчитывает свыше 10 тыс. орган. рабочих в России, наиболее призвана взять на себя дело **הפזזו הלוו**. Имей Ц.К. в своем распоряжении эти суммы, он мог бы успешно организовать **הלוו הפזזו** в черте и даже содействовать ее организации в Галиции. Сумм этих недостаточно для закупки **קלי רץ** на всю черту, но вполне достаточно, чтобы организовать транспорт из-за границы и в России, вести агитацию, чтобы разослать повсюду организаторов **הפזזו הלוו** и субсидировать местные организации.

Сомневаясь в том, чтобы аалгемейн-сионисты могли взять на себя успешное проведение столь конспиративных задач, мы предлагаем передать эти деньги в распоряжение Ц.К. Поале-Цион. Медлить нельзя: погромы на носу. **Отчетность в расходовании сумм будет вестись полная перед малым А.—С.**, так как и вообще наша партия входит в состав общесионистской организации. Только в вопросах классовой борьбы и организации пролетариата Партия совершенно самостоятельна.

Перед тем, как распорядиться упомянутыми суммами, малый А.—С. должен принять во внимание, что **Поале-Цион единственная пролетарская и социалистическая партия, которая не пакостит сионистской идее, единственная, которая требует немедленной реальной работы в Палестине, и единственная, входящая в общесионистский конгресс.** Что же касается национальных требований в диаспоре, то, сообразно выяснившемуся настроению товарищей, в программе, которая должна была бы быть уже напечатана, если бы аалгемейн-сионисты сдерживали свои обещания, (чего, к сожалению, не видеть!), Ц. К. выставляет требование национально-политической автономии, несколько не расходясь в ее понимании с аалгемейн-сионистами.

Во всяком случае, пока Малый А.—С. не ориентируется в положении дел у нас и у возрожденцев, которые тоже не совестятся напяливать на себя маску Поале-Цион, — до тех пор мы рекомендуем соблюдать крайнюю осторожность и не поддаваться на возрожденския удочки.

По поручению Ц. К. Евр. С—Д. Р. П. Поале-Цион

Шимшон.

P. S. почему нам не дают обещанных средств для печатания? Печатание Извещений не оплачено аллгейн-сионистами, а для «Программы», которая Вам знакома (в нее внесены теперь соответствующие изменения), не дают денег. Особенно обидно то, что возрожденцы всюду распространяют, будто мы взяли у аллгейн-сионистов десятки тысяч рублей (которых, конечно, и аллгейн-сионисты сами никогда не имели в кассе) — и этой клеветой сильно нам пакостят; а в это самое время мы от Вас ничего не получаем.

Сеймисты распространяют, будто «Хроника» наша субсидируется Вами; между тем, Вы своих обещаний до сих пор не выполнили. Это очень прискорбно. Результаты подобной тактики с Вашей стороны могут быть печальны.

Уважаемый Михаил Моисеевич!

2.5.1906. [פולטאבה]

מיכאל מויסיביץ' הנכבד!

בצרפנו עותק אחד של ידיעות הצ.ק. [הוועד המרכזי]. שנשלח על ידינו ברוסית ובזארגון, לכל המקומות. נבקשך לשים לב לעניין דלקמן:

על פי ידיעות ממקורות יודעי דבר, נמצאים בידי הוועד הפועל הקטן¹ 12 אלף רובל לצורכי "עגנה עצמית". ככל שידוע לי, אורבים הסימבוצים-וורוז'דנצים, שאינם מסתפקים ב-7 אלפים רובל אשר הצליחו להוציא במרמה מהציונים הכלליים ובבזבזם התעמולתם העזיבת את הציונות, גם ל-12 אלף אלה.² אם יפול הכסף לידם, יהיה זה הפסד גם ל"עגנה עצמית" וגם לרעיון הציוני. הודות לשבעת האלפים הנ"ל, הועמדה תעמולת הוורוז'דנצים על בסיס קאפיטאליסטי גדול. אמנם השכלנו, בתנאים של העדר אמצעים, להוציא, בכל זאת, בצורה נאה את הכרוז ניקה, את הידיעות ואת הכרוז על הדומה³ ועל האחד במאי, ואף להשמיט מידי שונאי הציונות, שנתגלו זה מקרוב, חלק של קרים ואת כל מחוז צ'רקאסי; ואף על פי כן, אם יופיע אצלם כסף נוסף — לא נוכל לעמוד במאבק זה בין כוחות בלתי-שווים. בלאו הכי כבר גרמה לנו קלות-הראש של הציונים הכלליים, שהעבירו 7 אלפים רובל, סבל לא מעט. אל תהרגו את מפעלנו שנית אחר שהצלחנו להתאושש מהמכה הראשונה.⁴

אשר לשימוש ב-12 האלפים — נראה לנו כי מפלגתנו, המונה 10.000⁵ פועלים מאורגנים ברוסיה, ראויה ביותר ליטול לידיה את עניין ה"עג. עצמית". אילו היה בידי הצ.ק. סכום זה, היה יכול לארגן את ה"עג. עצמית" בתחום, ואף לסייע בארגונה בגליציה. סכום זה לא יספיק לקניית "קלי זיין", אבל דיו כדי לארגן משלוח מחוץ לברוסיה גופה, לנהל תעמולה, לשגר לכל מקום מארגנים של ה"עג. עצמית", וכדי לממן ארגונים מקומיים.

לפי שמושפקים אנו אם הציונים הכלליים יוכלו לקבל על עצמם לבצע בייעילות משימות מחתרניות שכאלו, הרינו מציעים למסור את הדבר לידי הצ.ק. של פועלי-ציון. אסור להתמקמה — הפוגרומים מתחת לאף. לוועד הפועל הקטן יוגש חשבון מלא של הסכומים המוצאים, שכן מפלגתנו מהווה בדרך כלל חלק של ההסתדרות הציונית הכללית. רק בבעיות מלחמת המעמדות וארגון הפרולטאריון עצמאית מפלגתנו לחלוטין.

בטרם יחליט על השימוש בכספים, חייב הוועד הפועל הקטן להביא בחשבון כי פועלי-ציון הם המפלגה הפרולטארית והסוציאליסטית היחידה שאיננה משמיצה את הרעיון הציוני, היחידה התובעת עבודה מעשית מיידית בארץ-ישראל, והיחידה המשתתפת בקונגרס הציוני.⁶ ואשר לדרישות הלאומיות בגולה, הרי בהתאם להלכו הרוח של החברים כפי שנתבררו, מעמיד הוועד המרכזי של המפלגה, במצעה שהיה צריך כבר לצאת לאור, אילו עמדו הציונים הכלליים בהבטחותיהם (למרבה הצער אין רואים זאת), דרישה של אוטונומיה לאומית-מדינית, אשר בהבנתה אין לנו כל חילוקי דעות עם הציונים הכלליים.

מכל מקום, כל עוד אין הוועד הפועל הקטן מתמצא במצב העניינים אצלנו ואצל הוורודנצ'ים, שאינם בונים לעטות מסכה של פועלי-ציון, הננו ממליצים שיקפיד עד לאותו רגע על זהירות מאקסימאלית, ולא יילכד במלכודת הוורודנצ'ים.

בשם הוועד המרכזי

של מפלגת הפועלים הס'ד היהודית פועלי-ציון

שמשון⁷

(חתימה של המפלגה)

ג"ב. מדוע לא ניתנים לנו האמצעים להדפסה? הדפסת הידיעות לא כוסתה עליידי הציונים הכלליים, ולפרוגרמה, הידועה לך (הוכנסו לתוכה עתה שינויים נאותים), לא ניתן כסף. פוגע במיוחד הדבר, שהוורודנצ'ים מפיצים בכל מקום, שאנו לקחנו מן הציונים הכלליים עשרות אלפים רובלים (שלא היו, כמובן, מעולם בקופת הציונים הכלליים עצמם) — ובדיבה הזאת הם משמיצים אותנו מאוד, בעוד שלא קיבלנו מכס ולא בלום.

הסימסטים מפיצים [שמועה], שה'כרוניקה' שלנו נתמכת, כביכול, על ידכם, בעוד שאתם לא מילאתם עד כה את הבטחותיכם. זה עגום מאוד. התוצאות של טאקטיקה כזאת מצדכם עלולות להיות מעציבות.

חתימת המפלגה

¹ הוועד הפועל הציוני הקטן, כלומר מדובר כאן בהקצבות של ההסתדרות הציונית העולמית. הסכום נקוב כאן על פי השמועה. בין המכתבים שנמצאו במגירת בן-צבי בעת החיפוש שנערך בבית הוריו בשעת מאסרם ביוני 1906, נמצא אף מכתב של ברוכוב (?). ובו הודיה שאולי המספר הוא מוגזם. ראה — העתק התיק של משפחת שמשלביץ, בפני בית-המשפט הרוסי ב-1906, השמור בארכיון העבודה.

² עיין מכתב כה, הערה 5. ראוי לשים לב כי כאן מגדיר ברוכוב בלשון חריטה יותר (מרמה) את עניין קבלת הכספים עליידי הוורודנצ'ים.

³ המדובר בדומה הראשונה, שהבחרות לה נתקיימו באפריל 1906.

⁴ בלשון "מכה ראשונה" מכון ברוכוב הצלחתם של הנוטים לחזרוז-דניה להשיג את סיוע ההסתדרות הציונית במושב החברים הרוסיים של הוועד הפועל הציוני. בנובמבר 1905, כלומר עניין קבלת הכסף והתנופה הארגונית נמצאים כאן הופסים.

⁵ ייתכן שמכתב קודם על נושא זה כבר נשלח ללשכה המרכזית של ההסתדרות הציונית, אלא שברוכוב לא היה מרוצה מניסוחיו. בין המכתבים שנמצאו אצל בן-צבני (ראה הערה 1) נמצא מכתב ברוכוב מפריילוקי, והאוכראנה העתיקה ממנו את הפרטים הבאים, שאולי נוגעים במישרין לענייננו: "עובדיה [כינוי של בן-צבני] היקר, במכתבך ללשכה המרכזית של הציונים לא נאמר: (1) שאנו פלשתינאים ושאנו בעד עבודה מעשית מיידית בפלשתינה. (2) שבארגונים שלנו ובמחוזות מאורגנים מעל ל-10 אלפים איש [...]".

⁶ ראה בהערה הקודמת, מכאן אף ההדגשה של ברוכוב.

⁷ כאן שם בדוי של ברוכוב, בתפקידו כמוכיר המטלגה. באותו זמן טרם כונה זרבלב בשם זה.

נספח 1

4.12.1904, [וינה].

ברוכוב היקר,

הועדתי את הכינוס בוויילנה ל-1 לינואר. אבוא לשם מווינה¹ אתה מוכרה לבוא לוויילנה ימים מספר לפני זה, ותפנה אל גולדברג² שם תפגוש כבר את בוגרשוב. על אודות כינוס זה אל תספר לחלוטין לאיש ואל תודיע לאיש, וקרע מיד את מכתבי זה. תוכל להראותו אישית רק לזלאטופולסקי, אך לא לאיש זולתו. עד לוויילנה הישאר בקיוב בלבד³, אל תיסע משם, ועשה ליצירתן של קבוצות פעילות חדשות. תירק על הטריטוריאליזם⁴, לא כדאי לבזבז כוחות.

קיבלתי את מכתביך עליידי אלישוב ופישיצ'יק⁵ קשה להאמין שדובין יעזוב את פועל-ציון. ברם, נחיה ונראה. הצע לו בשמי לכתוב בו'ארגון חוברת על אודות הפלשתיניזם מנקודת ראותם של פועל-ציון, אני אדפיסה ואשלם לו ברצון שכר סופרים. גש מיד למלאכה, אלא שיכתוב בצורה שלא תעורר את הצנזורה, שכן הנני רוצה להציג את שמו על החוברת. הוא פופילארי מאוד⁶.

מוסנזון הוא עתה ביקאטרינוסלאב. הוא נוסע לאורג'ב, ז'יטומיר, קישינב, ומשם לוויילנה. אני מאחל לך הצלחה.

שלך

מ. אוסישקין

¹ אוסישקין שהה בווינה לרגל ישיבת הוועד הפועל הציוני.

² בוריס גולדברג, אשר ארגן את הכינוס ואף אירה אותו בביתו.

³ אוסישקין דוחה באופן לאקוני את כל תכנית מסעותיו של ברוכוב (עיין במכתב ה).

⁴ עולה מכאן שוני בהערכת הטריטוריאליסטים. ברוכוב ייחס להם משקל רב יותר, כל הפובליציסטיקה שלו היתה מכוונת נגדם.

⁵ אישור קבלת המכתבים ה, ו, ז. המפענח מטעם האוכראנה קרא פישיקין, וכך הועתק השם. אבל יש לתקן — פישיצ'יק (ראה מכתב ז).

אוסישקין אינגו שותף להתלהבותו של ברוכוב (מכתב ז) מן המתרחש בפועל-ציון בחארקוב. שהרי הוא מצויד באינפורמציה נוספת. ראייתו מפוכחת יותר. "קשה להאמין שדובין יעזוב את פועל-ציון", משמע את הטריטוריאליסטים. השליחות שאוסישקין מטיל על ברוכוב נועדה גם לבחון את מקומו של דובין בהיערכות הרעיונית.

נכתב בתקופה שבין המכתבים ב ל' כא

נ כ פ ה ז

Дорогой Давид!

Я теперь в Полтаве — потому что, к сожалению и несчастью, я не только сионист, но еще и человек. Я не мог решиться на христианскую Пасху разъезжать вдали от родных — и приехал к христианской Пасхе в Полтаву. Теперь я совершенно истратился, а между тем мне надо вновь ехать на Литву, где так много территориалистов, и где я им даю такой сильный отпор. Я должен еще быть до конгресса в Гомеле, Бобруйске, Варшаве, Лодзи, Белостоке, Гродне, Ковне, Вильне, Двинске. Поэтому я и прошу тебя, чтобы ты выслал мне на проезд в Литву 25 рублей. Я написал бы в Минск, так г. Розенбаума теперь нет в России; написал бы г. Усышкину, так у него теперь мало средств в распоряжении. Пожалуйста, пришли; иначе мне нечем поехать, расходы на бивуачном положении растут, и растут без пользы для сионизма. Я могу очутиться в безвыходном положении не сегодня — завтра, между тем как мог бы за это время работать. К 1-му июля я вернусь из поездки на Литву, и на недельку поеду в Елисаветград, где устрою реферат, который с большим избытком окупит эти 25 рублей.

Я бы устроил в Полтаве реферат, так нет квартиры. К тому же большинство моих здешних знакомых резко порвали с сионизмом и не хотят мне помогать в этом направлении.

Пришли на адрес: Кобелякская ул., д. Пилипенки, кв. часового мастера Мельцера, Берке Монсееву Борохову,

Я пока стою в гостиннице, ибо у знакомых неудобно. Я должен писать и заниматься изучением еврейского вопроса. Вчера я отправил в «Еврейскую Жизнь» статью в 130 печатных страниц, где я обосновываю сионизм Цiona против ассимиляторов и территориалистов. Писал ее по дням и по ночам.

Прошу прислать возможно скорее. Привет Буме, Влад. Ионовичу и т. п.

Любящий тебя товарищ Бер

דוד היקר,¹

אני עכשיו בפולטאבה — משום שלצערי ולאסוני אינני רק ציוני, כי אם גם בן־ארם. לא־יכולתי להעז להיטלטל בחג הפסחא הנוצרי בריחוק מקום מבני ביתי, ובאתי לחג הפסחא הנוצרי לפולטאבה. עכשיו נשארתי לחלוטין ללא כסף, ובינתיים עלי לשוב ולנסוע לליטה, שבה מרובים כל כך הטריטוריאליסטים ושבה אני מכה אותם מכה חזקה. עד לקונגרס עלי להיות עוד בהומל, בוברויסק, וארשה, לודז', ביאליסטוק, גרודנה, קובנה, וילנה, דבינסק, ולפיכך מבקש אני ממך שתשלח לי 25 רובל לצורכי הנסיעה לליטה. הייתי כותב למינסק, אלא שמר רוזנבוים² איננו עתה ברוסיה. הייתי כותב למר אוסישקין, אלא שלרשותו עתה כסף מועט. הואל ושלת, שאם לא כן, לא יהיה לי במה לנסוע. במצב של נדודים הולכות ההוצאות וגדלות, והן גדלות ללא תועלת לציונות. אם לא היום, עלול אני להימצא מחר במצב ללא מוצא, והלא יכול הייתי לפעול באותו זמן. ל־1 ביולי אחזור מן המסע לליטה ואסור לשבוע ליליסאבטגראד, שם ארצה הרצאה שתכסה את 25 הרובלים ועוד תותיר.

הייתי מרצה בפולטאבה, אלא שאין דירה. יתר על כן, רוב מכרי שבכאן ניתקו את קשריהם עם הציונות, ואין הם רוצים לעזור לי בכיוון זה.³ שלח לפי המען: רחוב קובליאקסקאיה, בית פיליפנקו, דירת השען מלצר. לברקו מויסביץ' ברוכוב. אני מתאכסן לפי שעה בבית מלון, לפי שלא נוח אצל מכרים. עלי לכתוב ולעסוק בלימוד השאלה היהודית. אתמול שלחתי לייבריסקאיה זיון' מאמר [באורך] של 130 עמודי דפוס. שבו אני נותן ביסוס לציונות־ציון נגד המתבוללים והטריטוריאליסטים. כתבתי אותו ימים ולילות. אני מבקש לשלוח לי בהקדם האפשרי, פרישת שלום לבומה, לוולאדימיר יונוביץ וכד'.

חברך האיבהך

בר.

¹ דוד סמילנסקי.

² שמשון רוזנבוים, מורשה במינסק.

³ עניין זה קשה, ואולי הכוונה להסידוף, יהוקאל גרוייר וציברקו, שהלכו אל ה"איסקרה". ראה דברי בן־ציון דיגור על אליהו צ'יריקובר במבוא לא. צ'יריקובר, יהודים בעתות מחפכה (עמ עובר, 1957), עמ' 9.